

1981/82:146**Onsdagen den 12 maj em.**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

14 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:35.

Anf. 106 DANIEL TARSCHYS (fp):*Kotmaleprojektet*

Fru talman! Lenin beskrev en gång socialismen som sovjetmakt plus hela landets elektrifiering. I Sri Lanka pågår nu elektrifiering utan sovjetmakt, och det gillar inte Oswald Söderqvist. Jag tror att han får spara diskussionen i sakfrågan till den speciella riksdagsdebatt som kommer att hållas senare i år när Kotmalepropositionen behandlas.

Hilding Johansson trodde att jag utdömde all kritik som valfeber, men då lyssnade han inte på vad jag sade. Jag sade: Debatten om Kotmale har i vissa avseenden präglats av politiska övertoner, som mer har samband med valfeber än med själva sakfrågan. Jag avsåg inte att karakterisera alla inlägg i debatten utan endast vissa övertoner, och sådana finns det rikligt av i den socialdemokratiska argumenteringen.

Det är två påståenden som har framställts från socialdemokratisk sida, och det första är att regeringen har försökt undvika riksdagsbehandling. Detta påstående tillbakavisade jag i mitt huvudanförande, där jag påvisade att brevet från Hans Blix var ett svar på frågan från Sri Lanka om man snabbt kunde få ett svenskt biståndsprojekt. Hans Blix svarade helt ärligt, att om ärendet skall behandlas av SIDA och riksdagen tar det lång tid, och det stred alltså mot Sri Lankas önskemål om ett mycket snabbt beslut.

Den andra anklagelsen är att regeringen skulle ha överträtt sina befogenheter vad gäller att utge långsiktiga utfästelser. Detta är helt fel. Tvärtom har regeringen gång på gång i olika riktningar förklarat att man inte har befogenhet att binda Sverige längre än vad det finns täckning för i riksdagens beslut. Inte gentemot någon part har regeringen utställt löften

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Kotmaleprojektet

som gäller längre än vad det finns täckning för i riksdagens beslut – riksdagens beslut, som socialdemokraterna två gånger har ställt sig bakom. Det är mycket konstigt att man nu från socialdemokratisk sida har vaknat och framför en kritik som man inte framförde 1980 eller 1981. Det är ett sent uppvaknande från socialdemokraterna i den här frågan. Jag tror att detta uppvaknande bottnar i att man helt enkelt har börjat ompröva det ställningstagande som man själv gjorde i fråga om Kotmaleprojektet.

Anf. 107 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! När det gäller sakfrågan får jag hänvisa till den debatt som kommer att föras här i kammaren den 9 juni. Då kommer Daniel Tarschys att få svar på frågan om socialdemokratin har omprövat sin ståndpunkt eller inte.

Daniel Tarschys tog upp två punkter, och på punkt 1 vill jag svara att varken han eller någon annan har kunnat visa att riksdagen har förelagts en proposition i denna speciella fråga av samma karaktär som den proposition som presenterades i maj månad 1982.

På punkt 2 vill jag säga att jag inte kan finna annat än att materialet visar att regeringen reellt sett har bundit Sverige vid belopp som ligger långt över vad landramarna föreskriver. Vi lär knappast bli överens i dag, men vi får kanske än en gång gå igenom dokumenten tillsammans. Jag hänvisar till den dokumentation som finns i utskottsbetänkandet.

Anf. 108 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är beklämmande att höra Daniel Tarschys och andra borgerlighetens företrädare i debatten här i dag, när de ständigt i sin argumentationsnöd måste ta fram exempel om Lenin, elektrifiering och Sovjetstaten m. m. Jag vill instämma med Nils Berndtson, som tidigare i dag framhöll för Anders Björck att vi nu diskuterar och uppehåller oss vid svensk politik.

Det är alltså på det sättet, Daniel Tarschys, trots alla bedyranden, att det finns ett samband mellan hur Sri Lanka ser ut som nation, vilken struktur landet har, och vilka följdverkningar Kotmaleprojektet får. Detta hänger ihop med den behandling som folkpartiregeringen lät frågan få när ni startade projektet. Det var en känslig fråga att låta ett svenskt företag utan anbudsförfarande eller något annat få en direkt överenskommelse med Sri Lankas regering, utan att det på något sätt hade varit föremål för något politiskt beslut. Det är alldeles tydligt och klart att det hänger ihop med det vi diskuterar i dag i den konstitutionella debatten. Ni ville undvika en debatt om biståndsmedlens användning, och därför passade det bra att – utan att ta upp frågan inför riksdagen – låta kontraktet skrivas under och därmed få en direkt bindning mellan ett svenskt företag och Sri Lankas regering. I efterhand har svenska biståndsmedel tvingats täcka upp detta. Det är det sammanhang som gäller, och det skall ni inte springa ifrån.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Anf. 109 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Det var faktiskt Oswald Söderqvist själv som klagade över att Sri Lanka inte var en tillräckligt progressiv regim. Den debatten är det inte jag som har startat.

Till Hilding Johansson vill jag säga följande: Om socialdemokraterna 1980 eller 1981 hade saknat någonting i regeringens presentation av Kotmaleprojektet, fanns det utmärkta tillfällen att förklara det i en motion, i utskottets betänkande, i en reservation till utskottets betänkande eller i kammardebatten. Men ingenstans gjorde man detta. Varken 1980 eller 1981 klagade socialdemokraterna över att det fanns för litet material eller att regeringen borde ha kommit med mer information. Det är ett mycket sent uppvaknande, Hilding Johansson, när man två år efter det första ställningstagandet klagar över att det inte tidigare väckts en proposition i ärendet. Jag kan inte se annat än att detta är ett exempel på den efterklokhet som vi talade om tidigare i debatten, en efterklokhet som inte riktar sig mot regeringen i det här fallet utan mot det egna partiet, som tydligen inte har reagerat i tid.

Vad gäller frågan om regeringen har överträtt sina befogenheter har jag pekat på att det av vårt material framgår på punkt efter punkt att regeringen i alla möjliga riktningar har klargjort att det inte går att ge några som helst utfästelser som inte har täckning i riksdagens beslut. Vare sig till EKN, Skånska Cement eller något annat av de företag som är inblandade, eller till den lankesiska regeringen har den svenska regeringen gett en bindande utfästelse. Även denna punkt är fullkomligt gripen ur luften. Jag tycker faktiskt, fru talman, att det är beklämmande att man har kunnat framföra kritik med så svagt underlag som i den här frågan. Vårt material dementerar värtaligt alla de påståenden som socialdemokraterna har gjort i den här debatten.

Anf. 110 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Kotmaleprojektet anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens beslut om kommunindelningar.

Anf. 111 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! Vi socialdemokrater har avgivit en reservation på den här punkten. Vi anser nämligen att regeringens beslut strider mot intentionerna i indelningslagen. Det är intressant att konstatera att regeringen har kommit till ett annat resultat än den prövande centrala myndigheten. Kammarkollegiet har nämligen avstyrkt en delning i de aktuella fallen. I allmänhet har länsstyrelserna också avstyrkt delning. Det gäller Botkyrka, Vaxholm och Vara. I fråga om Vara kan man f. ö. konstatera att länsstyrelsen var enig liksom förvaltningsutskottet i Skaraborgs läns landsting. Det mest anmärkningsvärda är emellertid att regeringen gått emot kommunerna i de tre fallen, nämligen Botkyrka, Vaxholm och Vara. Här har kommunfullmäktige avvisat förslag om delning.

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Indelningslagen ger regeringen rätt att dela kommun mot fullmäktiges vilja endast om det föreligger synnerliga skäl. Har då regeringen anfört några sådana synnerliga skäl? Om man granskar denna fråga kan man lägga märke till att regeringen inte gör någon redovisning av sådana synnerliga skäl för var och en av dessa tre kommuner. Man anför generella kommunaldemokratiska skäl för delning. Har då den kommunala demokratin fungerat sämre i dessa tre kommuner än i andra? Nej, det har inte regeringen visat.

Det ligger nära till hands att fråga om den kommunala demokratin har större förutsättningar i en odelad Gullspångs kommun än i ett odelat Vara. Båda kommunerna ligger i Skaraborgs län. Regeringen har avvisat en delning av Gullspångs kommun. Framför allt måste jag emellertid konstatera att hänsynstagande till den kommunala demokratin inte åberopas som något väsentligt synnerligt skäl i förarbetena till indelningslagen.

Kraven på synnerliga skäl skärps dessutom enligt förarbetena ju mer ingripande indelningsändringarna är för kommunerna. I de berörda fallen blir de negativa ekonomiska konsekvenserna mycket betydande för kommunerna.

Regeringen har inte heller kunnat visa att avstånden är större i de berörda kommunerna än i andra. Visserligen är Norsjö och Vännäs större än de andra delade kommunerna. Men även dessa kommuner är små, mätt med norrländska mått. De tre andra kommunerna är små ytmässigt. Det torde vara svårt att hävda att avstånden är avskräckande långa i Botkyrka kommun. Det är ungefär 5 kilometer mellan Botkyrkas nuvarande kommunala centrum och Salems tilltänkta. Inte har heller någon kunnat visa att avståndet mellan Nossebro och Vara centralort i Vara kommun är långt. Lika litet kan man motivera en delning av Vaxholms kommun med hänvisning till de stora avstånden. I ett stort antal kommuner är avstånden mellan olika delar och centralorten betydligt längre.

Tydligen har regeringen fallit tillbaka på folkomröstningsresultaten. Valdeltagandet har emellertid varit lågt i förhållande till deltagandet i fullmäktigevalet med sitt 90-procentiga valdeltagande. I Botkyrka och Vara blev det majoritet endast i den del av resp. kommun som avskilts till en särskild kommun. Flertalet inom kommunen hade i folkomröstningen uttalat sig emot delning.

Det kan vara intressant att notera siffrorna i dessa fall. När det gäller Botkyrka förhåller det sig så att i hela kommunen deltog 29,1 %. Det var högt i Salemdelen – 60,2. I Salemdelen röstade 74,6 % för en delning medan 24,4 motsatte sig detta i omröstningen. Men i kommunen i dess helhet var det endast 34 % som röstade för delning och 64,8 % emot.

Går jag sedan till Vara kommun finner jag att valdeltagandet var högre – i hela kommunen 67 %, i Essungadelen, den avsondrade delen, 79 %. I Essungadelen avgavs 63 % av rösterna för delning, 34 % emot, medan det däremot i hela kommunen var 36 % som röstade för en delning och 60 % emot.

Detta ställer oss inför två stora problem när det gäller tillämpningen av indelningslagen. Det ena är att väga folkomröstningsresultaten mot kom-

munfullmäktiges ståndpunktstagande. Vad är mest representativt för den kommunala viljan, utslaget i en folkomröstning med lågt deltagande eller beslutet i kommunfullmäktige, som valts vid allmänna val med 90-procentigt valdeltagande? Det andra problemet är att väga utslagen i en folkomröstning inom olika delar av en kommun mot varandra.

Regeringen har gjort det lätt för sig. Den har i dessa fall sagt ja till krav från grupper som inom en del av kommunen fått majoritet för delning. Men väger verkligen en röst i Nossebro mer än en röst i Vara eller i Kvänum eller i Larv? Eller väger en röst i Salem mer än en röst i övriga delar av Botkyrka gamla kommun? Skall man principiellt tillmäta en folkomröstning med lågt deltagande större vikt än den mening som gått fram ur den grundliga kommunala beslutsprocessen och som tagit sig uttryck i ett med stor majoritet fattat kommunfullmäktigebeslut?

Förarbetena till indelningslagen ger inte stöd för regeringens bedömning att folkomröstningsresultat i en del av en kommun – den där man vill dela kommunen – skall betyda mer än det samlade folkomröstningsresultatet eller kommunfullmäktiges beslut. Förarbetena visar klart att hänsyn skall tas även till önskemålen hos befolkningen i den återstående delen av kommunen. Regeringen har i ett i år behandlat fall avvisat ett delningsförslag. Det gäller Gullspångs kommun. Regeringen tog här initiativ till folkomröstning. Här var antalet röstande högt, 88 %. I kommunen i dess helhet röstade 58 % mot en delning, i Gullspångsdelen inte mindre än 94,3 %. Däremot fanns det en mycket stor majoritet i Hovadelen för en delning, 89,5 %. Det var från denna del kravet på delning höjdes. Regeringen anförde att befolkningsunderlaget och ekonomin gjorde att man inte på ett tillfredsställande sätt kunde tillgodose medborgarnas behov av service, om den nuvarande Gullspångs kommun skulle delas.

Mot bakgrunden av behandlingen av detta fall blir regeringens ställningstagande beträffande Botkyrka och Vara kommuner ännu mer anmärkningsvärt. Det fanns majoritet vid omröstningarna endast i de delar som nu har avskilts genom regeringsbeslutet.

För Botkyrka kommun kommer därtill att regeringens ställningstagande innebär att den bryter mot återkommande uttalanden från riksdagens sida att undvika segregation. Här bildas nu en kommun av huvudsakligen låginkomsttagare, däribland en mycket stor andel invandrare, och en annan kommun dominerad av villaägare.

Inte heller har man från de nämnda kommunerna, Botkyrka och Vara kommuner, beaktat kommunfullmäktiges uppfattning. Lika litet har det skett i fråga om delningen av Vaxholms kommun. Hänvisningen till de ekonomiska förutsättningarna för en rimlig service för medborgarna som regeringen åberopat i Gullspångsfallet hade bort gälla också för Norsjö och Vännäs kommuner. Fördelarna med delningen är lika små i dessa fall som för övriga kommuner ur kommunaldemokratisk synpunkt. Undersökningen visar att det går att uppehålla en mycket stor kommunal vitalitet i kommuner av den storleksordning det här gäller, medan den kan vara liten i små kommuner.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Resultaten av granskningen är att regeringens beslut om kommundelning-
ar den 22 december 1981 saknar stöd i indelningslagen.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 112 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Regeringens beslut om delning av vissa kommuner kan starkt ifrågasättas ur flera synpunkter. Det har knappast varit från allmän synpunkt objektivt bärande skäl som varit bestämmande, för att anknyta till föredragande statsråds kommentar till indelningslagen. De grundläggande problem som finns i kommunerna måste lösas med generella åtgärder och påverkas inte av att en eller annan kommun delas.

I vissa fall kan kommundelning medföra sådana nackdelar att den står i strid med intentionerna i indelningslagen, där det talas om att regeringen får besluta om ändring i rikets indelning i kommuner "om ändringen kan antas medföra bestående fördel för en kommun eller en del av en kommun eller andra fördelar från allmän synpunkt". Dessa grundläggande utgångspunkter förefaller inte ha varit vägledande för regeringens beslut i de här kritiserade fallen.

Det kan finnas skäl att uppmärksamma att på riksdagens bord ligger just nu en proposition från regeringen om de från kommande årsskiftet nybildade kommunernas inplacering i skatteutjämningsystemet. Där föreslås att nybildad kommun placeras i samma skattekraftsklass som den förutvarande kommunen. Sannolikt kommer detta att innebära försämringar, eftersom förutsättningarna kan vara andra efter en delning. En rad andra ekonomiska problem är förknippade med delning av kommuner. I flera av de granskade fallen leder delningen till en ekonomiskt svagare kommunbildning.

Konstitutionsutskottets majoritet godtar regeringens skäl för delning av de fem kommunerna Botkyrka, Vaxholm, Vara, Norsjö och Vännäs och anser att beslutet inte strider mot indelningslagen. De socialdemokratiska reservanterna anser däremot att beslutet strider mot intentionerna med den nya indelningslagen. Vi från vpk ansluter oss till denna ståndpunkt och kommer att stödja reservationen.

Reservanterna berör också frågan om vilken vikt som bör fästas vid en folkomröstning resp. kommunfullmäktiges ställningstagande. När det gäller denna fråga är indelningslagen inte helt kristallklar. Här talas om hänsyn till synpunkter från berörda kommuner men också om särskild hänsyn till ortsbefolkningens önskemål och synpunkter. Det kan ligga en poäng i reservanternas påpekande om folkomröstning med lågt deltagande i förhållande till ett allmänt val med ett högt deltagande. Men frågan är ändå hur långt man kan driva denna ståndpunkt. Folkomröstning kan ju användas för att inhämta kommuninvånarnas mening i en fråga, och då bör den också tillmätas betydelse för ställningstagandet. Till det som komplicerar bilden hör också vilken vikt som skall tillmätas opinionen i en viss del av kommunen i förhållande till hela kommunen. Hilding Johansson har berört den frågeställningen i sitt anförande. En kommundelning påverkar onekligen hela kommunen och inte enbart den del som önskat bilda en ny kommun.

Men jag anser inte att den avgörande kritiken mot regeringen gäller vilken roll den tillmätt folkomröstningarna i förhållande till fullmäktige. Kritiken gäller i högre grad bedömningen av skälen för en delning av de berörda kommunerna.

Anf. 113 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Det är förvisso ingen tillfällighet att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har tagit fram regeringens beslut i kommunindelningsfrågorna som ett anmärkningsärende. Och vpk delar tydligen som vanligt åsikten att det som är stort är bra och det som är större är ännu bättre. Att dela kommuner uppfattas tydligen från de här två partiernas sida som att man rubbar cirklar. Socialdemokraternas synsätt i kommunindelningsfrågorna har i mer än tio år präglats av misstro mot mindre kommuner och förkärlek för större – och förkärlek också för tvångssammanläggningar, för den delen.

När riksdagen 1962 fattade beslut om riktlinjer för en ny kommunindelning var socialdemokraterna fortfarande förespråkare för att kommunsammanläggningar skulle ske frivilligt. Men 1969 var socialdemokraterna redo att tillgripa tvång för att slutföra kommunsammanläggningarna – och det skulle ske snabbt. Årsskiftet 1973-1974 var deadline för deras del. Förslaget väckte livliga protester från de icke-socialistiska partiernas sida, men beslutet om tvångssammanläggningar trumfades igenom. Och under 1970-talets första hälft fullföljdes riksdagsbeslutet.

Det är därför inte för mycket sagt att socialdemokraterna har varit de tvångsvisa kommunsammanläggningarnas inspiratörer, beslutsfattare och fullbordare. Hos många enskilda kommuner var missbelåtenheten stor. Jag behöver bara nämna exempel som Essunga och Alfta.

Men för att förebygga alla missförstånd vill jag här inskjuta att åtskilliga kommunsammanläggningar har slagit väl ut. Det gäller framför allt de fall där det redan fanns egna initiativ från de berörda kommunerna själva till frivillig sammanläggning. Men i åtskilliga andra fall, och dit hör faktiskt de kommuner vilkas delning nu kritiseras av reservanterna, upplevdes tvångssammanläggningarna som någonting mycket negativt som inte på något sätt uppvägs av det positiva i en sammanläggning. Det var framför allt de negativa följderna för den kommunala demokratin som kändes svårast.

I den nybildade kommunen upplevde man brist på samhörighet, en ökning av avståndet till beslutsfattarna, en känsla av främlingskap och mindre inflytande över lokala frågor – man fick ju också färre förtroendevalda. Under sådana förhållanden var det naturligt att maktskiftet 1976 också medförde en ändring av regeringsattityden i kommunindelningsärendena.

När riksdagen 1979 antog en ny lag om rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar, reglerades också möjligheten att inte bara sammanlägga utan också dela kommuner, såsom de nu såg ut efter sammanläggningsbesluten.

Det är regeringens tolkning av denna nya lag som vi nu diskuterar. Lagen måste ses i sitt historiska sammanhang. Hur skall då lagen tolkas? Av

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

förarbetena till lagen, och dit räknas av hävd både proposition och utskottsbetänkande, framgår att bestämmelsen om förutsättningarna för indelningsändring inte bör innehålla någon exemplifiering av de omständigheter som kan utgöra skäl för en indelningsändring, det må gälla sammanläggning eller delning – inte ens där delningen sker mot kommunens vilja. Några sådana exempel finns därför inte i lagen. Det är inte heller fråga om att generellt styra kommunindelningen mot någon bestämd kommunstorlek. Vad det är fråga om är en skälighetsbedömning, där olika intressen vägs mot varandra. Indelningsändringen syftar också till att ge en permanent lösning av de problem som den äldre indelningen innebär. Att det finns problem i de nu aktuella kommunerna kan väl inte ens reservanterna förneka: problem med den kommunala demokratin, med samhörigheten osv.

Regeringens beslut i december 1981 att dela Botkyrka, Vaxholm, Vara, Norsjö och Vännäs kommuner har föregåtts av grundliga utredningar i varje särskilt fall. När det gäller Norsjö och Vännäs kan nämnas att dessa kommuners kommunfullmäktige hemställt om delning. Inte ens den omständigheten faller socialdemokraterna på läppen. Jag skall återkomma till detta senare.

I vad gäller Botkyrka, Vaxholm och Vara fann regeringen att en delning av dessa kommuner skulle medföra bestående fördelar för de nya kommunerna. Dessa hade enligt regeringens uppfattning goda förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt tillgodose medborgarnas behov av service. Vid en samlad bedömning av för- och nackdelar fann regeringen att fördelarna klart övervägde. Fördelarna, framför allt från kommunaldemokratisk synpunkt, har enligt regeringen sådan styrka att synnerliga skäl för delning föreligger. Regeringen ansåg sig också ha beaktat befolkningens inställning såsom den framkommit vid folkomröstningarna.

Det är alldeles riktigt som Hilding Johansson påpekade att det behövs synnerliga skäl för att en kommun skall kunna delas mot kommunfullmäktiges mening. När socialdemokraterna nu anser att synnerliga skäl inte föreligger, måste det bero på att man tillmäter de ekonomiska farhågorna större vikt än de kommunaldemokratiska fördelarna.

Dessutom väger socialdemokraterna in ett argument som aldrig var omnämnt i förarbetena till lagen. Jag tänker på fallet Botkyrka. Man talar i reservationen om hur det bildas en kommun, Botkyrka, med mycket stor andel invandrare, och en annan kommun, Salem, som domineras av småhusägare. Något positivt med dessa befolkningsgrupper ser socialdemokraterna inte, eftersom argumentet används i negativt syfte. Särskilt välfunnen är den här formuleringen i reservationen sannerligen inte.

Låt mig sedan granska argumenteringen beträffande resultatet från folkomröstningen kontra kommunfullmäktiges röstunderlag i de aktuella fallen. Hilding Johansson uppehöll sig ju en god stund kring detta. Men man kan väl inte begära att valdeltagandet skall bli lika stort i en rådgivande folkomröstning som i ett allmänt val, eftersom det i folkomröstningen var färre vallokaler, ingen poströstning och heller ingen draghjälp av ett riksdagsval. Vi har som bekant fortfarande gemensam valdag.

Sedan bör man nog observera en sak till. I de kommunalar där valdeltagandet var lågt var det en större andel som röstade nej till delning. Där valdeltagandet var högt var det en mindre andel som röstade nej till delning.

Fru talman! Låt mig återgå till frågan om delning av Norsjö och Vännäs. Kommunfullmäktige hade ju sagt ja. Men socialdemokraterna skriver i reservationen: "Beträffande Norsjö- och Vännäsfallen anser utskottet att nackdelarna med delning är lika stora och fördelarna från kommunaldemokratisk synpunkt lika små som i de övriga fallen." Jag vill fråga: Hur skall den kommun se ut som socialdemokraterna skulle kunna tänka sig dela, om de hade regeringsmakten? När inget av de nu aktuella fem fallen finner nåd inför socialdemokraternas ögon, hur skall då typexemplet se ut? Är det inte innerst inne så, att socialdemokraterna vill skriva in andra intentioner i indelningslagen än de som varit vägledande för den icke-socialistiska utskottsgruppen både i dag och 1979?

Fru talman! Jag finner i likhet med utskottsmajoriteten att regeringens beslut i detta ärende inte strider mot indelningslagen, och jag ansluter mig till vad utskottet anfört.

Anf. 114 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! I motsats till Sven-Erik Nordin anlägger jag inte något som helst ideologiskt perspektiv på den här frågan. Granskningen gäller om den åtgärd regeringen vidtagit har stöd i indelningslagens intentioner eller inte. Här har vi kommit fram till att den saknar sådant stöd. Argumenten för detta har jag tidigare anfört.

Det är intressant att jämföra med ett par fall som regeringen har bedömt tidigare. Man har haft att pröva om man skulle anse att det förelåg sådana synnerliga skäl att man kunde gå förbi kommunfullmäktiges ställningstagande. I de fallen avisade man delning med hänvisning till kommunens vilja. Det första exemplet gäller det s. k. Tullgarnblocket, som man vill föra över från Södertälje kommun till Nyköpings kommun. Såväl Södertälje kommun som Hölö församling motsatte sig indelningsändring.

Det andra exemplet gäller en indelningsändring mellan Motala och Vadstena kommuner, närmast Frivelstads och Västra Stenby församlingar. De bestred delningen, och det blev ingen delning.

I det här fallet har alltså två fullmäktigeförsamlingar kraftigt motsatt sig en delning. När man hela tiden talar om den förankring man haft i nya strömningar måste jag hänvisa till vad som hände i Skaraborgs län.

En enhällig länsstyrelse avstyrkte där delningen av Vara kommun. I denna länsstyrelse ingår partivänner till kommunministern och till utskottets talesman. Ett enhälligt förvaltningsutskott i Skaraborgs län sade också nej. I det spelar centerpartisterna en mycket stor roll. – Ställningstagandet här går inte efter partilinjer utan efter bedömning. De som låg närmast till att göra en bedömning – det gällde även länsnämnderna i Skaraborgs län – motsatte sig en delning. Ändå säger man att det fanns så starka kommunaldemokratiska skäl för att Nossebro skulle bilda egen kommun.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Låt mig summera detta! De kommunalekonomiska skälen talar emot en delning. Enligt min mening föreligger inga kommunaldemokratiska fördelar av en delning. Den vitalitet som vi alla önskar skall finnas i kommunerna kan uppstå även i större kommuner. De undersökningar som har presenterats och som bör vara bekanta för kommundepartementet pekar på att man i allmänhet har en större vitalitet i de något större kommunerna än i de små. Det är inte säkert att det blir en väldig kommunal aktivitet i Nossebro eller Salems kommun.

Sedan frågar man i vilka fall socialdemokraterna kan tänka sig en delning. Jag har fattat indelningslagen på det sättet att man skall pröva från fall till fall. Det finns enligt indelningslagen inga typfall – sålunda inte heller något socialdemokratiskt typfall.

Då man menar att det är ett dåligt skäl som vi har anfört när vi sagt att det uppstår en separering av befolkningen i Botkyrka kan jag inte hänga med. Jag tycker det är fel att dela upp befolkningen på det sätt som kommer att ske i de nya kommuner som här bildas – Salems kommun och Botkyrka kommun. Det strider på en rad punkter mot de intentioner som riksdagen har.

Anf. 115 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Sven-Erik Nordin säger att vpk delar uppfattningen att det som är stort är bra. Det är ett dåligt argument. Sven-Erik Nordin vet mycket väl att den främste motståndaren till kapitalkoncentration här i landet är vpk. Inte heller när det gäller frågan om kommunindelningen håller Sven-Erik Nordins argumentation. Det finns fall då vpk helhjärtat ställt upp på en delning av kommuner, och fall då vi har motsatt oss en sådan delning. Jag tror inte att Sven-Erik Nordin kan leda i bevis att de här kritiserade fallen var särskilt motiverade. Vi prövar frågorna från fall till fall.

Vi vet att delning av kommuner medför ökade kostnader för de delade kommunerna. Vi har från vpk krävt att staten skall bära de kostnaderna, men det vill tydligen inte regeringen och Sven-Erik Nordin vara med om. Genom att man lägger ökade kostnader på de nya kommunbildningarna minskar man möjligheten att leva upp till kravet på "från allmän synpunkt objektivt bärande skäl", som det talas om i samband med indelningslagen.

Det är därtill så att dessa delningar av kommuner ofta leder till att man får en skiktning, en klassdelning i mera bärkraftiga delar av kommunen och mindre bärkraftiga. Det blir en följdverkan. Detta kan ju inte ur jämlikhets- och solidaritetssynpunkt vara särskilt eftersträvävärt.

Jag tycker att Sven-Erik Nordin borde ha ansträngt sig litet ytterligare för att påvisa vilka problem man har löst med de aktuella delningarna, men de är nog inte många.

Jag anser inte att dessa beslut står i överensstämmelse med indelningslagens formulering om att regeringen får besluta om ändring i rikets indelning i kommuner, om ändringen kan antas medföra bestående fördel för en kommun eller en del av en kommun eller andra fördelar från allmän synpunkt.

Anf. 116 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Nils Berndtson vill inte kännas vid att han och hans parti är anhängare av en övertro på de stora kommunerna. Men ta då avstånd från den tanken! Det går alldeles utmärkt att göra det genom att sluta upp bakom utskottsmajoriteten, som i betänkandet har markerat sin inställning att man även kan tolerera mindre kommuner än de nu existerande. Nu kan förstås förklaringen vara den enkla att vpk i den här frågan uppträder som socialdemokratiens trogna transportkompani.

Jag frågade Hilding Johansson hur det typfall ser ut som skulle finna nåd inför socialdemokratiens ögon vid en eventuell framställning om delning. Hilding Johansson svarade precis så som jag hade tänkt mig, nämligen att det kan man inte säga, utan sådant måste man bedöma från fall till fall. Det är precis så regeringen har handlat. Den har haft flera fall att ta ställning till. I den här omgången har man kanske haft fler fall där det funnits fog för att säga ja än män förmodligen får i framtiden. Varje enskilt fall har dock prövats, och man har sagt ja till dessa fem kommunindelningar. Skälet är att man efter att ha vägt fördelar och nackdelar mot varandra har värderat den kommunala demokratiens betydelse högt.

Både Hilding Johansson och jag har ju ett förflutet som kommunalmän. Han håller nog med mig om att vi i slutet av 1960-talet var litet för optimistiska beträffande storkommunernas möjligheter att utöva kommunal demokrati. Vi trodde att folket skulle vara belåtna med de bildningar som skedde. Men så var det inte. Inte heller har medborgarna nöjt sig med att det har anvisats lösningar i form av kommunalråd, kommunalnämnder och liknande lokala organ. I tvångssammanlagda kommuner, där medborgarna känner otrivsel, kan nämligen inte dessa organ uppväga värdet av att få bilda en egen kommun. I andra fall, t. ex. där det skett frivilliga sammanläggningar till stora kommuner, kan dessa kommunalorgan spela en betydande roll. I sådana kommuner finns nämligen ändå en viss samhörighetskänsla.

I de aktuella kommunerna, Botkyrka, Vaxholm m. fl., har man i resp. kommunal faktiskt inte varit nöjd med de smulor som har getts i form av erbjudanden om kommunalråd. Där anser man sig ha fått stenar i stället för bröd.

Anf. 117 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! Låt oss nu mitt i all oenigheten konstatera att vi är eniga om en sak, nämligen att indelningslagen innebär ett ställningstagande från fall till fall. Men det skymtar i framställningen här att de indelningsändringar som har genomförts skulle representera någon sorts färdriktning, som skulle stå i motsatsställning till den färdriktning som är socialdemokratiens. Det är ju helt befängt. Även den nuvarande regeringen avslår ibland framställningar om delning.

Ta exemplet Gullspång, som jag har hänvisat till tidigare. Med hänsyn till vad som hände i andra kommuner, framför allt i Vara kommun, skapades i Gullspång förväntningar om att Hova skulle få bli en egen del. Det blev en väldig majoritet i Hova för en delning. Kommunministern avvisade

Nr 146

Ondsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens beslut
om kommundel-
ningar*

emellertid detta krav efter folkomröstning. Alltså är det ingen färdriktning utan en fråga om bedömningar.

Då återstår den fråga som jag ställde i mitt första inlägg: Vad är det som gör att den kommunala demokratin anses förutsätta en delning av Vara kommun men inte av Gullspångs kommun och en delning av Botkyrka kommun men inte av andra kommuner här i Stockholmsområdet? Någon förklaring härtill har inte lagts fram.

Det gäller inte särskilt stora kommuner. Låt mig erinra om att Botkyrka kommun omfattar 251 kvadratkilometer, Vaxholms kommun 367 och Vara kommun 937. Dessa kommuner betecknar jag inte såsom jättestora kommuner, som man på grund av de långa avstånden måste dela. Inte heller har jag kunnat finna att den kommunala demokratin fungerar särskilt dåligt i dessa kommuner.

Det är tydligen inte en färdriktning, utan man får gissa sig till i vilka fall regeringen säger ja till delningskrav och i vilka fall den avvisar kraven. Men då skall man inte heller anklaga socialdemokraterna för att ha gripits av storkommunkomplex eller något sådant. Vi tar ställning från fall till fall. Det måste man göra även i fortsättningen. Men jag menar att det i dessa speciella fall inte förelåg de förutsättningar som indelningslagen ställer upp.

Anf. 118 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Sven-Erik Nordin säger att vpk är för storkommuner. Jag tror att mitt parti mer än Sven-Erik Nordins har agerat mot stordrift på en rad olika områden. Vi har praktiskt granskat storkommuner, centralisering av fackföreningsrörelser och mejerier och vad det än kan vara från demokratisk synpunkt.

Sedan tar man inte avstånd från frågan om storkommuner genom att dela fem av landets 276 kommuner, ungefär ett par procent. Och varför just dessa kommuner? Om Sven-Erik Nordin skulle fortsätta med att slå sönder nuvarande storkommuner, har jag räknat ut att det tar åtminstone 50–60 år, om man delar fem kommuner per år. Nej, Sven-Erik Nordin, se mera till de faktiska verkningarna i de aktuella fallen i stället för att tillgripa en så befängd argumentation.

Anf. 119 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Nils Berndtson svävade över litet vida vatten. Han drog in en del andra saker än kommunindelningen. Jag trodde dock att det var den vi diskuterade här. Hemma i Ångermanland har vi ett ordstäv om detta: Det låter som om man blandar ärtor och fårskinn.

Vi två, Hilding Johansson, är alltså ense om att förfarandet i regeringen bör vara att man gör en bedömning från fall till fall. Det är precis så jag vill ha det. Av de exempel på regeringsbeslut som vi hittills har haft tillfälle att granska kan jag emellertid konstatera att socialdemokraterna intar en mer restriktiv hållning till delningar än regeringspartierna gör. Det illustrerar den skillnad som finns i tolkningarna av indelningslagens innebörd. Det är ju vanligt i deschargessammanhang att det inte så mycket är fråga om att göra en

direkt juridisk tolkning – även om jag har träffat på jurister som har sagt att delningarna juridiskt sett var en självklarhet, och dessutom var det bra beslut – utan att det hela blir politiskt färgat. Den socialdemokratiskt färgade tolkningen är nu den som Hilding Johansson har framfört, och regeringspartiernas tolkning är sådan som regeringsbeslutet blev.

Får jag bara påpeka en sak allra sist, eftersom Hilding Johansson drog upp omröstningsresultaten i Gullspång och Hova i debatten. De är faktiskt inte jämförbara med resultaten i de här kommunerna där regeringen sade ja. Det går lätt att konstatera av förhållandena mellan ja och nej i resp. kommundel.

Anf. 120 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! Det senaste Sven-Erik Nordin anförde kommer nog att analyseras noggrant i berörda kommuner. Man skall alltså undersöka röstprocenten i Vara kontra Gullspång, och den skall liksom bli utslagsgivande. Vi får väl se hur länge regeringen orkar hålla en sådan nyans i bedömningen av detta. Det skall bli ganska spännande.

Jag vill bara tillägga att jag inte är ensam om min bedömning av exempelvis Vara kommun. Centerpartisterna i förvaltningsutskottet i Skaraborgs län gör samma bedömning som jag. Kanske beror det på att både de och jag bor relativt nära Vara och känner till förhållandena. Jag känner mig inte vara i så alldeles hemskt sällskap när jag har gått emot delningen av Vara kommun.

Anf. 121 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Låt mig allra sist i den här debatten säga att skillnaderna i bedömningen förmodligen inte är så fruktansvärt stora. Här gäller ju att väga in för- och nackdelar och sedan dra slutsatsen av denna vägning. Det är uppenbart så – för den slutsatsen måste jag väl ändå få dra – att den höga värdering av den kommunala demokratin som har kännetecknat regeringens bedömning inte delas av Hilding Johansson. I det avseendet finns det alltså en betydande skillnad.

Sedan var det faktiskt inte jag som förde in Gullspång och Hova i den här debatten, utan det var Hilding Johansson själv.

Anf. 122 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens beslut om kommundelningar anmällda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Förvaltningsbyggnaden Bastionen.

Anf. 123 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Jag är övertygad om att många människor anser att vi borde ha så många viktiga och dagsaktuella frågor att diskutera och besluta om i riksdagen i dessa dagar, att frågan om regeringens handläggning eller bristande handläggning förra året inte skulle ge tillfälle till debatt.

Men detta, fru talman, att konstitutionsutskottet årligen skall granska

Förvaltningsbyggnaden Bastionen

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Förvaltningsbygg-
naden Bastionen*

statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning, är dock en av grundstenarna i vår demokrati.

Även om det inte inträffar att konstitutionsutskottet beslutar att åtala statsråd, har ändå kontrollmakten en uppfostrande funktion. Statsråd tillåts t. ex: inte bolla hur som helst med hundratals miljoner kronor, som när det gällde fastigheten Bastionen på Lidingövägen i Stockholm. Denna förvaltningsbyggnad uppfördes och betalades av försvaret i början av 1970-talet.

Sedan de förvaltningar som inrymdes i Bastionen, nämligen civilförvaltningen och fortifikationsförvaltningen, omlokaliserats till Karlstad och Eskilstuna, överlämnades fastigheten till byggnadsstyrelsen utan kostnad. Detta beslut togs av regeringen i augusti 1980. I 1981 års budgetproposition anmälde regeringen ett medelsbehov för ombyggnad av Bastionen.

Så långt var allt gott och väl, fru talman! Men någon månad efter det att budgetpropositionen lagts fram föreskrev regeringen, med ändring av tidigare beslut, att förvaltningsbyggnaden Bastionen skulle överföras till fortifikationsförvaltningen till en kostnad av 118,5 milj. kr. Det här underställdes inte riksdagen i tilläggsproposition – det förelades inte riksdagen över huvud taget.

Hur kunde då detta ske?

Det anslag regeringen borde ha använt för detta ändamål, nämligen anslaget under posten centrala myndigheter och deras verksamhet, upptar 80 milj. kr. för det här budgetåret till markinköp, nybyggnader, ombyggnader och underhåll. Enligt vad Eric Holmqvist sagt i en frågedebatt har försvarsutskottet noga gått igenom anslagskontot och konstaterat att en del av det som varit aktuellt har måst avvisas på grund av bristande medelstillgång.

Men detta hindrar inte försvarsminister Krönmark. När han får pengar över på prisregleringskontot köper han tillbaka Bastionen, som tidigare utan kostnad överlämnats till byggnadsstyrelsen – men nu till en summa av 118,5 milj. kr.

Socialdemokraterna i utskottet anser det vara felaktigt att regeringen löpande under ett budgetår utnyttjar prisregleringsmedel på detta sätt. Grundläggande bör vara, att regeringen använder prisregleringsmedel till det som dessa är avsedda för, nämligen att bestrida de ökade kostnader som uppstår i anledning av pris- och löneutvecklingen på de skilda anslagen. När det gäller en summa av den storleksordning som det här är fråga om, 118,5 milj. kr., borde frågan ha underställts riksdagen.

Sent omsider har ärendet förelagts riksdagen, men först nio månader efter regeringsbeslutet, i budgetpropositionen bil. 7. Sent skall syndar'n vakna, fru talman! Någon konsekvens kan man inte heller finna i de två senaste försvarsministrarnas handlingssätt. Ena gången, som i tilläggsproposition till årets riksdag, begär regeringen att få använda 9 milj. kr. för vissa konkreta byggnadsåtgärder. Men när det gällde förändring av tidigare beslut om Bastionen till det anmärkningsvärt stora beloppet 118,5 milj. kr. företogs transaktionen utan riksdagens hörande.

Fru talman! Vi socialdemokrater i utskottet anser att denna fråga borde ha underställts riksdagen i annan ordning än som har skett.

Härmed yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservation nr 9.

Anf. 124 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Om jag har läst den socialdemokratiska reservationen i det här ärendet rätt, är det i första hand tre frågeställningar som man för till kammarens kännedom.

Den första är att prisregleringsmedel enligt socialdemokraterna och nu Wivi-Anne Cederqvist inte får användas för det ändamål Bastionen är ett exempel på. Det är nog på sin plats med en förklaring av vad prisregleringsmedel är. Av den socialdemokratiska litteraturen i denna fråga får man ibland intrycket att prisregleringsmedel är någonting skilt från andra typer av pengar – som om en del pengar vore blå och andra gröna. Så är det nu inte, fru talman, utan prisregleringsmedel är ingenting annat än ett sätt för riksdag och regering att garantera försvaret precis den mängd pengar som riksdag och regering har bestämt att försvaret skall ha. Skälet till att denna typ av system behövs är att försvaret garanteras en långsiktig planeringsram.

Jag skall inte närmare gå in på den nog så snåriga frågeställningen hur byggnaden Bastionen har vandrat mellan olika förvaltningsherrar, men slutet på kedjan är att regeringen beslutade sig för att överföra Bastionen från byggnadsstyrelsen till försvaret. I samband med att man gjorde detta drog man av drygt 100 milj. kr. från försvarsanslagen genom att reducera prisregleringsmedlen. Skälet till att regeringen gjorde detta var att den därigenom ville förhindra att försvaret fick för mycket pengar, när det plötsligt tillfördes en egen byggnad. Prisregleringsmedlen har alltså använts för att se till att försvaret inte skulle bli överkompenserat. Att detta skulle vara regeringen förhindrat att göra, finns det ingen täckning för.

Den andra punkten som socialdemokraterna för fram i sin kritiska reservation är att beloppet, 118,5 milj. kr., av någon anledning anses vara för stort. Det saknas fullständigt täckning för ett sådant påstående. Jag medger gärna, fru talman, att beloppet är stort. Men var står det, Wivi-Anne Cederqvist, att belopp över en viss storlek inte får kompenseras genom den metod som regeringen har valt? Svaret är naturligtvis ingenstans. Regeringen har alltså följt de lagar och förordningar som regeringen har att rätta sig efter.

Den tredje punkten är uppenbarligen att regeringen borde ha underställt riksdagen denna fråga i annan ordning än vad regeringen beslutade sig för att göra. Vad socialdemokraterna menar med denna kritik är inte alldeles kristallklart, men att ärendet inte skulle anmälas i den sedvanliga ordning som det faktiskt anmäldes i framgår av kritiken.

Vad frågan gäller är ett förvaltningsbeslut rörande en staten tillhörig byggnad. Enligt grundlagen ankommer det på regeringen att fatta beslut om förvaltningen av sådana byggnader. Det gjorde också regeringen. Enligt praxis anmäldes därefter den nya ordningen för riksdagen i den budgetproposition som kom närmast efter det att regeringen hade fattat sitt beslut. Då

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Förvaltningsbygg-
naden Bastionen*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Förvaltningsbygg-
naden Bastionen*

anmälde frågan i form av en ramfråga för försvaret – exakt enligt den ordning som lagar och praxis stipulerar att regeringen skall följa. Var felet i detta handlingsätt ligger undandrar sig min bedömning. Regeringen har följt lagarna. Den har dessutom sett till att försvaret därigenom har klarat sig billigare undan än vad försvaret annars skulle ha gjort. För detta, fru talman, har jag svårt att klandra försvarsministern.

Får jag till detta lägga att det till utskottets betänkande finns fogad en alldeles utmärkt och klagörande promemoria om vad som faktiskt har förevarit, som på varje punkt låter meddela att den socialdemokratiska kritiken helt saknar fog.

Anf. 125 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Instämmer Per Unckel med mig i att det är riksdagen som beslutar om budgeten, även om försvarsdepartementets budget, och att det är försvarsutskottet som bereder frågor rörande försvarsbudgeten?

Jag skulle också vilja ha svar på frågan: Är prisregleringsmedel till för att användas till pris- och lönekostnadsstegringar och inte till att investera i fastigheter?

Anf. 126 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Wivi-Anne Cederqvist har självfallet rätt i att det är riksdagen som fattar beslut om försvarsbudgeten. Nu är inte detta en fråga för försvarsbudgeten. Alltså fattade regeringen beslutet.

Vad frågan gäller är ju vem som skall ha förvaltningsansvaret för en byggnad. Enligt grundlagen är det regeringen som skall fatta ett sådant beslut, för att därefter anmäla det för riksdagen i den mån det har påverkat ramneutraliteten. Det gjorde regeringen.

Riksdagen har haft möjlighet att yttra sig över frågan och har konstaterat att den inte har någonting att invända mot regeringens handlingsätt. Konstigt vore det väl f. ö. om riksdagen plötsligt skulle ha någonting att invända mot ett handlingsätt som står i fullständig överensstämmelse med gällande grundlag.

Anf. 127 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Per Unckel försöker göra det enkelt för sig. Jag lyssnade på debatten tidigare i dag när Per Unckel sade att Bertil Fiskesjö gick in i konstitutionsutskottets sammanträdeslokal med en förutfattad mening. Jag skulle nog vilja säga att när Per Unckel kom underfund med att det gällde en moderat försvarsminister, hade Per Unckel sin mening klar i den här frågan.

Det är inte så enkelt, Per Unckel. Frågan gäller inte bara vem som skall förvalta fastigheten. Här gäller det också hur prisregleringsmedlen skall användas. Skall de användas till det de är avsedda för eller skall man bolla med dem hur som helst?

Anf. 128 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Nej, Wivi-Anne Cederqvist, jag har inga förutfattade meningar. Men när regeringen följer grundlagen har jag svårt att bli arg på den. Regeringen har gjort precis som regeringen enligt grundlagen skall göra i frågor om förvaltning av staten tillhöriga fastigheter.

Socialdemokraterna är av outgrundlig anledning sura över att regeringen har fattat det här beslutet. Varför begriper jag inte. Försvaret har sparat pengar, och man har uppnått en mera rationell ordning för förvaltningen av ifrågavarande fastigheter. Ändå är socialdemokraterna upprörda.

Misstanken ligger nära till hands att socialdemokraterna, i tider när det uppenbarligen är högsta visdom inom det socialdemokratiska partiet att banta försvaret, anser att den vinst för försvaret som man kunde göra genom den här förvaltningsåtgärden inte borde ha kommit till stånd.

Anf. 129 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Jag skulle nog vilja återföra Per Unckel till den konstitutionella frågan, som vi faktiskt behandlar, och att han alltså lämnar sakfrågan om försvaret skall ha fastigheter eller pengar.

Här gäller det prisregleringsmedel, och jag har inte fått något svar på min fråga: Skall vi använda prisregleringsmedel till att investera i fastigheter? Skall de inte användas till det de är avsedda för?

Jag ber att få svar på frågan.

Anf. 130 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Wivi-Anne Cederqvist, var står det att prisregleringsmedel inte får användas för det syfte som regeringen här har använt dem till? Var står detta?

Anf. 131 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Prisregleringsmedlen kom till just för att ersätta pris- och lönekostnadsökningar. I samband med granskningen i utskottet har vi tagit del av den utredning som föreslog inrättandet av prisregleringsmedel.

Anf. 132 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag ber att få upprepa frågan: Var står det att man inte får använda prisregleringsmedel för det syfte som regeringen har använt dem till?

Anf. 133 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Tyvärr kan jag inte ange någon bestämd sida där det står. Men efter att ha granskat detta har vi kunnat konstatera att så stora summor aldrig tidigare har tagits från prisregleringsmedlen och använts för andra ändamål. Det framgick även vid den utfrågning vi hade med Ingvar Ehrling från försvarsdepartementet. Det har hänt att man har använt några småsummor av dem, men aldrig summor av denna storleksordning. Det erkändes vid utfrågningen, och det har även andra sagt. Per Unckel.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tjänsten som
generaldirektör
för skolöverstyrel-
sen*

Anf. 134 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Svaret på min fråga är: Det står ingenstans.

Anf. 135 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Vi kan konstatera att Per Unckel vill påstå att det inte står någonstans och att man tydligen får använda prisregleringsmedlen hur som helst. Då vill jag upprepa vad jag sade i mitt huvudanförande: Tydligen vill Per Unckel tillåta statsråd att bolla med miljoner hur som helst. Men det vill inte vi socialdemokrater, oavsett vilket statsråd det gäller.

Jag vill än en gång yrka bifall till reservation nr 9.

Anf. 136 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Förvaltningsbyggnaden Bastionen anmällda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringsbeslut beträffande tjänsten som generaldirektör för skolöverstyrelsen.

Anf. 137 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Utskottets betänkande på denna punkt behandlar frågan om generaldirektörsskiftet i skolöverstyrelsen för något år sedan. Formerna för detta diskuterades i pressen ganska mycket, och ett uttalande av en av statssekreterarna i utbildningsdepartementet blev föremål för kritik. Statsministern tog sedermera avstånd från uttalandet, som gick ut på att generaldirektören Birgitta Ulvhammar inte skulle återkomma till sin tjänst efter den aktuella tjänstledigheten.

På denna punkt är utskottets skrivning enhällig. Jag skall därför inte uppehålla mig mer vid själva händelsen. Utskottet har konstaterat att innan den här typen av omplacering sker, bör den naturligtvis föregås av ett samråd med den berörda personen.

Anledningen till att jag har begärt ordet, fru talman, är emellertid att det vid granskningen av ärendet stod klart för utskottets ledamöter – vilket det uppenbarligen inte hade gjort tidigare – att generaldirektörer, verkschefer, har ett alldeles speciellt starkt anställningsskydd. De kan inte bytas ut under förordnandeperioden – som normalt är sex år – även om de visar sig klart inkompetenta för sin uppgift.

Detta är ett intressant förhållande. Inom det privata näringslivet är det ingen som ifrågasätter att en företagsstyrelse inte skall ha möjligheter att byta ut en oduglig verkställande direktör. Men regeringen har alltså inte med nuvarande lagstiftning möjlighet att byta ut chefen för t. ex. ett affärsdrivande verk, om den skulle bedöma detta som nödvändigt.

Jag vill understryka att jag nu diskuterar frågan rent principiellt. Konstitutionsutskottet handlägger inte frågor som rör arbetsmarknadslagstiftning. Men vi granskar statsrådets ämbetsutövning och administrativ praxis. KU har till uppgift att tillse att rikets sannskyldiga nytta iaktas i dessa sammanhang.

Men frågan är om regeringen ens formellt kan iaktta detta, när den inte har möjlighet att vidta nödvändiga personförändringar. Om det efter något år

visar sig att en verkschef inte klarar av sin uppgift, måste alltså regeringen vänta ända tills sexårsperioden har utlöpt. Under tiden kan kanske ett verk förblöda och såväl dess anställda som samhället drabbas av stora skador.

Detta kan inte vara rimligt. Jag är inte ute efter att regeringar i framtiden skall avskeda generaldirektörer på löpande band, och jag ifrågasätter självfallet inte heller att den domarkår som vi har här i Sverige liksom tidigare skall vara oavsättlig. Men jag anser det självklart att möjligheten måste finnas för regeringen att vidta personförändringar i verkens ledning, om det finns synnerliga skäl för detta.

Fru talman! Det behövs en större flexibilitet när det gäller de statliga chefsposterna. Den rörlighet som finns i näringslivet borde kanske smitta av sig också här. Verkschefsposter skall icke betraktas som evighetsposter eller pensionsposter. Samhället måste kunna ställa stora krav på deras innehavare. Regeringen måste ibland kunna vidta snabba personförändringar. Detta borde var en självklarhet, men så är det alltså inte. Jag vill understryka, fru talman, att under den gamla regeringsformens tid fanns här alla andra möjligheter än i dag att vidta den typ av förändringar som jag har talat om. Mot denna bakgrund tycker jag att regeringen bör fundera på om det behövs några förändringar i de gällande bestämmelserna för verkscheferns anställningsvillkor. Sedan får vi återkomma till frågan, och det får naturligtvis ankomma på kommande regeringars omdöme att föreslå förändringar och i så fall tillämpa eventuellt nya bestämmelser.

Anf. 138 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Med anledning av att talmanskonferensen beslutat rekommendera utskotten att begränsa anförandenas antal och längd ämnar jag begränsa längden på mitt anförande.

Konstitutionsutskottet har granskat frågan om regeringens beslut beträffande tjänsten som generaldirektör för skolöverstyrelsen. Utskottet har funnit att generaldirektör Ulvhammar fått schavottera i massmedia på grund av ett uttalande av dåvarande statssekreteraren i utbildningsdepartementet, den 11 mars 1981.

Eftersom konstitutionsutskottet har att granska statsrådets ämbetsutövning och inte statssekreterarnas, har utskottet noterat att dels statsminister Fälldin i svar på fråga av Olof Palme den 27 mars 1981, dels dåvarande statsrådet Britt Mogård i ett pressmeddelande den 20 mars 1981 har tagit avstånd från statssekreterarens uttalanden.

Enligt statsrådet Mogårds pressmeddelande hade generaldirektör Ulvhammar och statsrådet träffat en överenskommelse om att generaldirektör Ulvhammar skulle åta sig ett uppdrag som särskilt sakkunnig vad gäller kontakt- och utredningsuppgifter om invandrabarns utbildning.

Regeringsbeslut angående omplacering av generaldirektör Ulvhammar fattades den 11 juni 1981.

Ett nigt konstitutionsutskott anser det självklart att alla omplaceringar, oavsett det gäller generaldirektörer eller andra arbetstagare, skall föregås av

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tjänsten som
generaldirektör
för skolöverstyrel-
sen*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

samråd. Därmed, fru talman, ansluter jag mig till vad utskottet har anfört i punkten 12.

Anf. 139 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringsbeslut beträffande tjänsten som generaldirektör för skolöverstyrelsen anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens handläggning av ärende rörande Kockums Construction AB.

Anf. 140 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Kockums Construction AB är ett bolag som ingått i Rendex Bjurenvallkoncernen. Företaget har åtnjutit omfattande samhällsstöd i form av lån till bl. a. utvecklingskostnader för ett projekt benämnt Kockums Agrar. Enligt uppgift, bl. a. i en motion till årets riksdag, har Kockums Construction AB erhållit omkring 60 milj. kr. i statliga medel.

Som framgår av reservation nr 10 i utskottets granskningsbetänkande har vi socialdemokrater funnit mycket starka skäl för att kritisera regeringens och industridepartementets närmast villkorlösa stöd till företaget och projektet. Regeringen har, helt enkelt, inte berett ifrågasvarande ärende så omsorgsfullt som den borde ha gjort.

I juni 1979 beviljar regeringen Kockums Construction drygt 7 milj. kr. för att utveckla produkter inom agrosektorn. Åtta månader senare ger regeringen bolaget ytterligare ett lån på 15,5 milj. kr. för utveckling av samma projekt.

1981 försätts bolaget i konkurs. Ett par månader efter konkursen meddelar statsrådet Nils G. Åsling, på regeringens vägnar, följande:

"I ärendet är upplyst att statens fordran på grund av nämnda lån är en oprioriterad fordran i konkursboet och att någon utdelning i konkursen inte kan påräknas." I klartext, fru talman, betyder detta att de till bolaget utlånade statliga pengarna, dvs. skattebetalarnas pengar, helt enkelt är borta.

De pengar som tilldelats Kockums Construction har tagits från anslaget Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna. I proposition 1978/79:49 angavs särskilda villkor för hur dessa pengar skulle användas. Det sades bl. a. att förutsättningen för att få del av dessa pengar var att vissa sysselsättningseffekter skulle uppnås och vara förenade med vissa andra villkor. Vi kan konstatera att regeringen brustit i att ta fram det underlag som behövs för att leva upp till de villkor för pengarnas användning som den själv föreslagit och riksdagen beslutat om.

Sent omsider vaknar emellertid regeringen. I augusti 1980 uppdrar industridepartementet åt en revisionsbyrå i Malmö att utföra en ekonomisk utvärdering av den koncern där Kockums Construction ingår som dotterbolag. Jag vill därför på denna punkt, fru talman, ställa ett par frågor till utskottsmajoritetens talesman. Varför skedde inte utvärderingen tidigare, t. ex. innan det andra lånet beviljades? Vad nytt hade inträffat mellan februari och augusti 1980 som föranledde regeringen att beordra en

utvärdering av koncernen? På dessa frågor har vi inte fått något svar under utskottets granskningsarbete.

Revisionsbyråns utvärdering av Rendex Bjurenvallkoncernen finns fogad som bilaga till utskottets betänkande och visar på en rad egendomligheter. Revisorerna säger bl. a. ordagrant följande:

1. Någon årsredovisning med förvaltningsberättelse avseende det räkenskapsår som slutade 1980-06-30 förelåg ej och ej heller något periodbokslut för innevarande räkenskapsår.

2. Vid en bedömning av bolagens ställning bör även beaktas att ett omfattande nät av korsvisa borgensåtaganden föreligger inom koncernen.

3. Med hänsyn till de olika bolagens både balansmässiga och likviditetsmässiga ställning framstår en del av de i denna rapport återgivna transaktionerna som något märkliga."

Ett studium av revisorernas genomgång och utvärdering av koncernen visar, enligt min mening, att problemen i företaget inte uppstått under första halvåret 1980. De fanns långt tidigare, i vart fall redan 1979. Detta har sitt särskilda intresse eftersom regeringen i mitten av 1979 och i början av 1980 beviljat företaget pengar.

Det revisorerna funnit står i bjärt kontrast till de villkor som är stipulerade för det anslag från vilket pengarna tagits. Regeringen har med andra ord inte levt upp till de beslut som riksdagen fattade vid behandlingen av proposition 1978/79:49.

Regeringen har, enligt vår uppfattning, inte berett föreliggande ärende med den noggrannhet som måste krävas när det gäller betydande finansiella satsningar. Vid beredningen borde man mera ingående ha prövat förutsättningarna för projektet och företagets finansiella ställning.

Många som besitter stor sakkunskap har varit mycket kritiska till Kockums Constructions agrarprojekt. Det borde inte ha förbigått regeringen. Men på dessa sakkunniga kritiker har regeringen – åtminstone förefaller det så – inte velat höra. Alltför ensidigt har regeringen i stället lyssnat på dem som varit positiva till projektet.

1978 genomförde Sven Uno Skarp vid jordbrukstekniska institutet en granskning av Kockums agrarprojekt för STU:s räkning. Denna utredning, som i vissa avseenden var starkt kritisk mot projektet, hemligstämplades. Vid utskottsbehandlingen har ingenting framkommit som styrker antagandet att Sven Uno Skarps utredning skulle ha ingått i det underlag varpå regeringen byggt sina beslut.

Regeringen har på ett alltför bräckligt material beviljat Kockums Construction AB pengar. Det har blivit dyrt för skattebetalarna. Företagsbildningen, redan vid tiden för regeringens första beslut om medelstillgång, borde ha tett sig något tveklaktig, eftersom bolaget ingick i en koncern, bestående av nio bolag, varav fem var vilande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till granskningsbetänkandet i denna del.

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

Anf. 141 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Under den här punkten behandlar vi regeringens handläggning av lån till Kockums Construction AB. Ärendet har sitt ursprung i en utredning som tillsattes i september 1978. Det var då regeringen tillkallade en särskild utredningsman, som fick i uppdrag att initiera och samordna projekt som skulle syfta till en ökning av industriproduktionen i varvsregionerna som en kompensation för det reducerade fartygsbyggandet. Utredningsmannen biträdess av experter och sakkunniga, och resultatet presenterades i februari 1979. Förslaget finns som bilaga i utskottets betänkande.

Utredningsarbetet ledde fram till en positiv syn på projektet Kockums Agrar, och utredningsmannen föreslog att regeringen skulle bevilja lån med sammanlagt 23,5 milj. kr. Det föreslogs också att lånen skulle utbetalas i intervaller, såsom framgår av bilagan. Eftersom Kurt Ove Johansson radade upp de olika beslutstillfällena kan det vara värt att notera att det redan i utredningsförslaget fanns förslag om tidpunkt för utbetalningarna.

Lånet beviljades ur anslaget Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna, ett anslag som kom till budgetåret 1979/80 för att utveckla projekt och skapa sysselsättning i varvsregionerna. Propositionen i denna del är också återgiven.

I förslaget till beslut om bidrag till sysselsättningsåtgärder finns naturligtvis ett visst risktagande från statsmakternas sida – och den risken tar man för att få fram sysselsättning i de aktuella områdena. Besluten fattades också, som utskottet skriver, i ett skede när behovet av sysselsättningsfrämjande åtgärder i varvsregionen var akut.

Socialdemokraterna har åberopat denna proposition i sin reservation. Utgångspunkten är, om jag tolkar reservationen rätt, att det lån som beviljades inte lett till någon sysselsättningseffekt. Det är viktigt att notera att det förhållande som särskilt framhållits i den socialdemokratiska reservationen – att det företag som fick lånet hade 45 anställda, de flesta högutbildade och inga kollektivavtalsanställda – inte är hela sanningen. Det fanns också ett avtal mellan Kockums Construction och Kockums och Helsingborgs varv. Det var varven som skulle svara för detaljkonstruktion, tillverkning, leverans, montage och idriftsättning. Med detta avtal fullföljs kraven i propositionen om åtgärder för att avsedd sysselsättningseffekt senare skulle nås. Det är det som krävs när det gäller utvecklingen av projektets framtid.

Den andra delen i reservationen handlar om att regeringen inte ägnat ärendet tillräcklig omsorg vid beredningen. Det har framförts kritiska synpunkter på projektet. Men utredningen med all dess expertis föreslog stödet. Investeringsbanken, styrelsen för teknisk utveckling och Utvecklingsfonden – de tre organ som självständigt har att pröva engagemang i projektet – kom till samma slutsats som regeringen och gav projektet sitt stöd. Regeringen hade också sin uppmärksamhet riktad på den ekonomiska situationen i företaget. Det var därför man redan sommaren 1980 beslutade att uppdra åt revisionsfirman att utföra en ekonomisk utvärdering av den

koncern som företaget ingår i. Några ytterligare lån beviljades inte efter det att man hade igångsatt denna utredning.

Man kan då självfallet, som Kurt Ove Johansson här gjorde, fråga sig varför den här utredningen inte skedde tidigare. Vid bedömningen av de beviljade lånen hade regeringen vid beslutstillfället inte haft anledning att ifrågasätta den ekonomiska situationen i företaget. Det gjorde man vid det senare tillfälle när beslut om utredningen fattades. Jag kan inte tolka det på något annat sätt.

Många har varit kritiska mot projektet i dess helhet, säger Kurt Ove Johansson. Det finns då slutligen anledning att peka på att projektet lever vidare och att konkursförvaltaren vid rekonstruktionen bedömt att projektet är utvecklingsbart och att nya finansärer nu funnit det så intressant att man har satsat i projektet eller delar av det.

Med detta, fru talman, ansluter jag mig till vad utskottet yttrat.

Anf. 142 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag ställde två frågor till utskottsmajoritetens talesman. Jag vet inte om jag skall tolka Bengt Kindbom så att han anser sig ha besvarat den första frågan, nämligen varför man inte gjorde en revision innan man betalade ut det andra lånet. Men vad Bengt Kindbom här sade var egentligen ingenting annat än vad som står i våra handlingar, dvs. att regeringen i augusti 1980 uppdrog till en revisionsbyrå att göra den här revisionen. Men kvar står frågan varför man inte gjorde detta innan man beviljade det andra lånet.

Bengt Kindbom sade själv att regeringen hade haft ögonen på företaget just på grund av den finansiella situationen. Då framstår det som ännu mer underligt att man inte gjorde revisionen på ett tidigare stadium.

Obesvarad står också den andra frågan, om vad som hade inträffat mellan februari och augusti 1980 och som föranledde regeringen att beordra utvärderingen av koncernen.

Utskottsmajoriteten skriver på s. 37 – och Bengt Kindbom var också inne på detta i sitt anförande – att det är viktigt att framhålla att regeringens beslut om pengar till Kockums Construction fattades i ett skede då behov av sysselsättningsfrämjande åtgärder i varvsregionen var akut. Jag tycker att det är ett ganska märkligt påstående liksom det är en märklig skrivning i granskningsbetänkandet som utskottsmajoriteten gör. Det vilar någonting av den obotfärdiges förhinder över formuleringen.

Det faktum att sysselsättningsläget är allvarligt – skulle det befria regeringen från ansvar för hur man använder allmänna medel? Skulle det befria regeringen från ansvar, om man grundar sitt beslut på ett alltför bräckligt material? Eller skulle det befria regeringen från att leva upp till riksdagens beslut och villkor för hur ett anslag får användas?

Har man den inställningen, Bengt Kindbom, till konstitutionsutskottets granskningsuppgift, då är det förståeligt varför inte regeringens handläggning av detta ärende leder till någon prickning. Men den synen på utskottets granskningsuppgift har vi reserveringar inte haft – det vill jag med kraft

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

understryka. Därför har vi också funnit anledning att rikta skarp kritik mot regeringens handläggning. Vi anser nämligen att regeringen skall följa riksdagens beslut och inte fatta egna beslut på bräckligt underlag.

Till sist vill jag bara nämna att enligt proposition 1978/79:49 skulle vissa villkor gälla för hur de pengar som fanns inom det här anslaget skulle användas. Det fanns ett sysselsättningskrav, och vidare skulle vissa villkor för återbetalning finnas med. Men nu kan vi konstatera, Bengt Kindbom, att det blev varken sysselsättning eller några pengar tillbaka till staten av de pengar som regeringen så frikostigt lånade ut. Företaget gick i konkurs, och regeringenslån till företaget var oprioriterade. Pengarna är med andra ord borta.

Därmed kan väl ingen säga annat än att regeringen definitivt inte genom sin handläggning levt upp till de villkor som riksdagen fattat beslut om.

Anf. 143 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Redan under Kurt Ove Johanssons första anförande funderade jag över om han inte skulle komma med några mer preciserade synpunkter beträffande vad det är för fel som regeringen har begått. Regeringen har ju möjligheter att bevilja lån från det aktuella anslaget – och det är vad man har gjort. Regeringen har också sagt – och den frågan tar Kurt Ove Johansson upp nu – att lånet skall vara förknippat med återbetalnings-skyldighet. Om Kurt Ove Johansson läser regeringsbesluten finner han också att det är föreskrivet på vilket sätt och inom vilken tidsperiod som lånet skall återbetalas och vilken ränta lånet löper med.

Vi kan alltså konstatera att regeringen har möjlighet att bevilja lån ur detta anslag – och det är det som regeringen har gjort.

Då säger reservanterna och Kurt Ove Johansson att regeringen inte ägnat den här frågan tillräcklig omsorg vid beredningen. Men jag har i mitt förra anförande redovisat hela beredningsgången, den särskilda utredningen och dess förslag. Samtidigt har jag pekat på att det fanns en annan huvudfinanssär, nämligen Investeringsbanken, som har beviljat lån av jämförbar storlek. Även styrelsen för teknisk utveckling och Utvecklingsfonden finns med i sammanhanget. Och de här organen har att självständigt pröva om de vill gå in i ett projekt. De har också kommit till samma slutsats som regeringen. Jag tycker att detta är ett ganska betryggande bevis på att regeringen har ägnat frågan tillräcklig omsorg. När fyra stödande organ har kommit till samma uppfattning, kan man inte säga att det har blivit en dålig värdering av projektet. Där ligger väl också förklaringen till att den här utredningen inte skedde tidigare. I inledningsskedet har ju de här fyra organen – regeringen, investeringsbanken, STU och utvecklingsfonden – haft en samstämmig bedömning. När man riktade uppmärksamheten på den ekonomiska situationen, uppdrog man åt en revisionsfirma att göra en utvärdering av företaget, och då var det också stopp för ytterligare beviljande av lån. Det här kan ju inte vara detsamma som att vara befriad från ansvar. I stället är det ett bevis på att man har tagit ansvar.

Anf. 144 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag har tidigare sagt – och det har vi också gjort i reservationen – att vi tycker att det här ärendet har beretts dåligt, och jag vidhåller att regeringen i denna fråga har lyssnat på dem som har varit positiva till projektet men inte varit särskilt lyhörd för vad som sagts av dem som varit tveksamma när det gäller projektets genomförande.

I mitt inledningsanförande nämnde jag att den utredning som gjordes av Sven-Uno Skarp för STU:s räkning sannolikt inte låg till grund för regeringens beslut på denna punkt.

Ett annat bevis på den ganska tvivelaktiga beredningen av ärendet finner man, om man läser på s. 37 i utskottsbetänkandet. Där står det bl. a. att det i regeringskansliets material ingick en skrivelse – från ett par namngivna personer – med kritiska synpunkter på projektet. Jag bestrider naturligtvis inte att så var fallet, men ställer mig mycket tveksam till att det skulle ha kunnat vara möjligt för kansliet att seriöst avgöra om kritiken var berättigad eller ej. De båda namngivna personernas skrivelse till industridepartementet är daterad den 5 juni 1979. Om skrivelsen postades samma dag ankom den till departementet den 6 juni. Den 7 juni fattade regeringen sitt beslut. Bengt Kindbom är tillräckligt intelligent för att själv kunna avgöra hur seriöst skrivelsen har kunnat beredas inför regeringssammanträdet.

Bengt Kindbom säger vidare att regeringen har rätt att besluta om pengarnas användning när det gäller det här anslaget. Detta har jag absolut inte bestritt. Samtidigt är väl regeringen ändå skyldig att uppfylla de villkor som riksdagen har stipulerat när det gäller användningen av anslaget. Jag skulle ordagrant vilja citera ur proposition 1978/79:49. Statsrådet skrev följande: "De allmänna grunder jag har angett innebär att det stöd jag har redogjort för inte bör användas för att förlänga driften vid nedläggningshotade företag."

I ett pressmeddelande sade konkursförvaltaren följande: "Arbetet i konkursen har försvärats av den tekniskt komplicerade koncernbildningen med ett 10-tal olika bolag, vilka samtliga varit på obestånd."

Statsrådet sade att man inte skulle använda de här pengarna till nedläggningshotade företag. Detta blev också riksdagens beslut. Hur skicklig försvarsadvokat Bengt Kindbom än är måste han inse att det som har inträffat i detta fall rimmar mycket illa med riksdagens ställningstaganden och att det är uppenbart att regeringen i det avseendet inte har beaktat de villkor som riksdagen har stipulerat i det här fallet.

Anf. 145 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Jag vill då fråga Kurt Ove Johansson varför de utredningar som initierats från industridepartementet, och som också finns redovisade i dessa handlingar, inte skall tillmätas någon betydelse – varför den prövning som andra organ har gjort inte tillmäts någon betydelse i sammanhanget. Vi har tidigare pekat på de lån och de stöd som har beviljats.

Jag begärde ordet "igen" därför att Kurt Ove Johansson citerade den del i

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Kockums Con-
struction AB*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

propositionen som handlar om nedläggningshotade företag. Tidigare har jag sagt att till lånet hade knutits villkor om avtal med Kockums varv. Det var varvet som skulle svara för en hel del verksamheter, vilket innebar sysselsättningseffekter som ligger i linje med vad som ursprungligen har föreslagits i propositionen. Att det var ett utvecklingsbart projekt har ju visat sig vara riktigt, eftersom man arbetar vidare med projektet.

Anf. 146 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Nu försöker Bengt Kindbom blanda bort korten. Det måste väl efter den här debatten vara uppenbart, även för Bengt Kindbom, att det företag som vi diskuterar gick i konkurs. Verksamheten ledde alltså inte vare sig till sysselsättning eller till att staten fick igen de miljoner av skattebetalarnas pengar som man hade satsat. Jag tycker att åtminstone det borde stå fullständigt klart.

Sedan frågar Bengt Kindbom mig om man inte också bör tillmäta de utredningar som har varit positiva en betydelse i sammanhanget. Det är klart – jag har aldrig bestritt detta. Vad vi tycker har varit felaktigt är att regeringen har lyssnat för mycket på dem som varit positiva till projektet, samtidigt som man inte har lyssnat till dem som har kritiserat projektet som sådant. Jag nämnde Sven-Uno Skarps utredning för STU:s räkning, som hemligstämplades och som tydligen inte varit med vid regeringens beredning. Jag har också pekat på det brev som åberopas såsom en skrivelse som skulle ha legat med vid regeringens bedömning. Det skickades in den 5 juni, och kom till regeringskansliet den 6 juni, och regeringen fattade sitt beslut den 7 juni. Bengt Kindbom vet fuller väl att kritiska synpunkter på ett sådant här tekniskt projekt kan man inte gå igenom på en enda dag.

Därför tycker jag att det finns fullt fog för vår skarpa kritik när det gäller beredningen av detta ärende.

Anf. 147 FÖRSTE VICE TALMÄNNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens handläggning av ärende rörande Kockums Construction AB anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Handläggningen av länsläkarorganisationens avveckling.

Anf. 148 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! För några månader sedan skrevs det en del i pressen om den skarpa kritik som konstitutionsutskottet skulle komma att rikta mot regeringen för dess hantering av länsläkarorganisationens avveckling. I jämförelse med denna förhandspublicitet är det mycket måttfulla synpunkter som utskottsmajoriteten nu har ställt sig bakom.

Jag tror att orsaken till denna markanta nedtoning av kritiken är att majoriteten under resans gång fått en något klarare bild av vad som faktiskt har förevarit. Bl. a. är man på det klara med att ett enhälligt socialutskott och en enhällig riksdag inte bara har tillstyrkt avvecklingen utan också vid två tillfällen fått rapportering från regeringen om avvecklingen och lämnat denna rapportering utan erinran.

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

Vad majoriteten nu till sist säger är att regeringen både innan propositionen framlades och därefter kunde ha vidtagit ytterligare åtgärder. Från minoritetens sida har vi varit frestade att instämma i denna synpunkt – det är klart att man alltid kan göra mer än man gör. Men efter den skarpa kritik som har förekommit har vi valt att avge en reservation, för att få tillfälle att tillbakavisa de anmärkningar som tidigare framförts.

Låt mig påminna om några få saker.

En enig riksdag står bakom beslutet att avveckla länsläkarorganisationen. I den proposition som beslutet bygger på står det alldeles klart att den organisation på landstingssidan som skall ersätta länsläkarna kan komma att se olika ut i olika län.

Vidare framgår det att avvecklingen skall ske successivt under en treårsperiod fram till 1983. Det har alltså inte förutsatts att övergången redan skulle ha varit färdig.

Sedan riksdagsbeslutet fattades har det därtill tillstött en del komplikationer, för att tala läkarspråk. En är att en del landsting har kommit på andra tankar när det gäller den miljömedicinska verksamheten. En annan är att förhållandet mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet har blivit litet ansträngt.

Staten å sin sida har fullföljt kontakterna med Landstingsförbundet och som bekant träffat ett avtal med förbundet om de miljömedicinska enheterna. Detta avtal redovisades för riksdagen i fjol och lämnades då utan erinran av en enhällig riksdag.

Till sist: De här i riksdagen som är experter på sjukvårdsfrågor, nämligen våra kolleger i socialutskottet, står bakom den här reformen och har inte riktat någon kritik mot regeringen för dess hantering av länsläkeriets avveckling. Det är därför faktiskt litet överraskande att de glada amatörerna i konstitutionsutskottet tar sig för att överpröva socialutskottets bedömningar, som riksdagen ställt sig bakom.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen på den här punkten.

Anf. 149 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! I riksdagens beslut – proposition 1979/80:6 – år 1980 om ny organisation för socialstyrelsen innefattades, som här har antytts, en avveckling av den till styrelsen knutna länsläkarorganisationen. Vissa av länsläkarnas uppgifter med bl. a. epidemiologi, miljömedicin, omgivningshygien och smittskydd förutsattes bli uppgifter för landstingen.

I förarbetena talades om miljömedicinska enheter. Bakgrunden till detta var i sin tur en skrift, Hälsopolitik i praktiken – förbättringar och krav, som Landstingsförbundet gav ut till sin kongress 1979. Däri målades upp vyer med kunskaps spridning, med erfarenheter från praktisk verksamhet som skulle formuleras till krav, och med möjligheter att utveckla och utvärdera arbetsmetoder i offensivt hälsoarbete. I det senare skulle man utnyttja skiftande experter, t. ex. epidemiologer och omgivningshygieniker.

Det där lät ju bra alltsammans. En och annan var visserligen skeptisk, men riksdagen fattade som sagt sitt beslut.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

Det är naturligtvis inte riksdagens beslut vi kritiserar, som Daniel Tarschys försöker antyda, utan hur saken utvecklats.

Jag kan ta exempel från mitt eget landsting, Kopparberg. Där har landstinget övertagit smittskyddet. Man har vidare skapat en hälsopolitisk enhet. Den ägnar sig åt epidemiologi men också åt hälsouppläsning/egenvård, exempelvis information kring narkotika, tobak och alkohol. Länsläkaren finns fortfarande kvar hos staten. De flesta landsting har inte kommit ens så långt som vi har gjort.

Om man nu rev grunden för ett arbete som det tagit rätt lång tid att bygga upp organisationen för, så borde man ha sett till att det hade skapats en ny plattform. Det här förslaget forcerades fram på sin tid. Ibland kan en sådan handläggning trots allt gå bra. I detta fall har resultatet inte blivit bra.

Tanken på miljöenheter har av olika anledningar inte fullföljts i många av landstingen.

Den betydande fackkunskap som finns samlad hos länsläkarna utnyttjas inte i dag. Att granska körkortssintyg kan väl i och för sig vara behövligt, men utgör det en huvuduppgift bland få andra är det fel. Skälet tycks vara att man från regeringshåll inte följt upp eller – om man så vill – slutfört riksdagsbeslutet.

Det finns alltså anledning att vara kritisk mot regeringens sätt att hantera detta ärende. Ett antal tjänstemän har utan egen förskyllan kommit i kläm, och allmänheten får inte den service som riksdagen förespeglades när beslutet fattades.

Jag kan inskränka mitt anförande till det sagda, då ytterligare en talare från utskottsmajoriteten har begärt ordet. Jag ber, fru talman, att få ansluta mig till den egentligen alltför milda skrivningen i detta avsnitt, nr 14 a, som utskottsmajoriteten står bakom.

Anf. 150 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Konstitutionsutskottet har i fråga om avvecklingen av länsläkarorganisationen anfört att det – mot bakgrund av vad som hänt sedan riksdagen 1980 bifallit regeringens förslag härom – uppenbarligen ”funnits utrymme för ytterligare åtgärder från regeringens sida” beträffande såväl beredningsarbetet före propositionsskrivandet som uppföljningen av själva avvecklingsförfarandet.

Till formen är utskottets kommentar, för vilken socialdemokraterna och moderaterna i utskottet svarar, synnerligen mild. När begreppet ”regeringen” här begagnas rör det sig i själva verket om tre regeringar och tre statsråd, varav en socialminister och två s. k. hälso- eller sjukvårds”ministrar”. Av den regeringsadvokat som inlett detta debattavsnitt har vi fått höra att de verkligt ansvariga ingalunda är dessa statsråd, utan att det fastmer är vi riksdagsmän, som bifallit det ursprungliga förslaget, som är de skyldiga. I själva verket ligger ”skulden” – om man nu skall använda ett sådant begrepp – mindre hos regeringen eller riksdagen än hos de landsting som sprungit ifrån sin del av den tänkta organisationen. Jag säger inte ”överenskommel-

sen", eftersom det grundläggandet felet har varit att någon överenskommelse aldrig träffades.

I proposition 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation m. m., beslutad i folkpartiregeringens sista skälvande minuter, föreslogs att de dittills statligt anställda och vid länsstyrelserna placerade länsläkarna skulle ersättas av en organisation vid landstingen, benämnd "miljömedicinsk enhet".

Föredragande statsrådet, som förra veckan gav en tack- och avskedsföreläsning här i kammaren, uttalade i sammanhanget att de enskilda länsläkarna i samband med denna organisationsförändring borde placeras på ett sätt som motsvarade "deras kompetens och intresseinriktning", företrädesvis vid landstingens framtida enheter för miljömedicinsk verksamhet eller för tillsynsuppgifter på socialstyrelsen. Han förutsatte, som Daniel Tarschys här redan har sagt, att avvecklingen skulle genomföras under treårsperioden 1981-1983.

Vi befinner oss i dag vid mitten av denna avvecklingsperiod. Socialstyrelsen genomgår nu en smärtsam omställningsprocess, karakteriserad av att man inte har råd att tillsätta behövliga tjänster, samtidigt som personalen åtnjuter anställningstrygghet. Under tiden har Landstingsförbundet och ett flertal landsting "tänkt om" i fråga om de i utsikt ställda miljömedicinska enheterna, vilkas tillkomst redan på många ställen är avskriven. Enligt de uppgifter som jag har inhämtat var i början av innevarande månad fem eller sex länsläkare placerade i miljömedicinskt arbete. I sju län saknas f. n. länsläkare eller därmed jämförbara befattningshavare, sedan vederbörande pensionerats eller sökt annan anställning. I 14 län finns ingen organisation, som har övertagit de med länsläkarorganisationen förknippade uppgifterna, medan ett motsvarande antal länsläkare sitter kvar på sina statliga tjänster utan att längre ha de arbetsuppgifter som genom "reformen" i fråga helt eller delvis fråntagits dem och utan att veta vad de skall ta sig för framöver. Vad socialstyrelsen beträffar står landet utan tre av de fyra tillsynsläkartjänster som i vissa avseenden skulle ersätta länsläkarna. Man har inte fått medgivande att inrätta dem.

Av denna lägesbeskrivning framgår ganska klart att det förslag som riksdagen fick sig förelagt till beslut byggde på föreläsningar och förhoppningar, som endast i mycket begränsad omfattning har infridits av landstingen och som lett till ohållbara förhållanden, både för miljömedicinsens del och för ett betydande antal statliga befattningshavare personligen. Uppenbarligen har regeringen överskattat den andra partens intentioner och - utan att ha träffat ett villkorligt avtal med vederbörande - avhänt staten möjligheten att tillse att viktiga samhällsfunktioner blir tillgodosedda på ett kompetent och ansvarigt sätt. Det är därför utskottets majoritet har uttalat kritik mot beredningen och uppföljningen av detta ärende. Statsmakternas företrädare får inte stå tomhänta och passiva på det sätt som här har skett. Riksdagen har uppenbarligen också vilselett, eftersom inte ens den kloka Anna-Greta Skantz i socialutskottet fick gehör för den tveksamhet som hon kände inför "reformen".

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

I förmiddags fick vi av Daniel Tarschys veta att konstitutionsutskottet nu är i färd med att verka för en breddning av riksdagens kontrollmakt genom att utsträcka granskningen även till riksdagen och dess fackutskott – ett upplyftande av efterklokheten till en högre nivå. Jag tycker inte att detta är så galet som Daniel Tarschys föreföll att mena, och jag vill därvid återropa vad Bertil Fiskesjö kallade "granskningens preventiva funktion". Även Daniel Tarschys framhöll i ett inlägg i förmiddags att det i ett annat gransknings-ärende inte var möjligt att "skilja form och sak". För mig är saken väl så viktig som formen.

Av detta ärende lär vi oss att vi måste granska regeringsförslag ännu mycket noggrannare än vi hittills har gjort. Vi kan inte lita på förhandlingsparters allmänna uttalanden. Vi måste ha villkorliga avtal med dem, innan vi går till beslut. Och om vi kommer i en sådan situation som den som nu har uppstått, måste vi vara beredda att raskt ompröva "reformer" som inte har kommit att genomföras på avsett sätt. Det måste ankomma på regeringen, på någon regering nu eller senare, att återkomma till riksdagen med en annan och till sitt genomförande säkerställd tingens ordning.

Fru talman! Riksdagen skall granska rikets styrelse och förvaltning. Vad jag här redovisat är följderna av den verksamhet som tre regeringar bedrivit – eller underlåtit att bedriva – på det här området. Som jag inledningsvis nämnde har riksdagen varit delaktig genom att godkänna det ursprungliga förslaget. Utskottsmajoritetens kritik av "regeringen" är därmed också en självkritik. Om kammaren godtar utskottets ställningstagande i denna punkt, måste detta likväl i sak innebära att riksdagen förväntar sig "ytterligare åtgärder från regeringens sida" för att åstadkomma en rimlig sakernas ordning, med eller utan förnyat riksdagsbeslut.

Fru talman! Jag ansluter mig till utskottets uttalande på denna punkt.

Anf. 151 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Gunnar Biörck har alldeles rätt i att efterklokhet ibland kan vara högst motiverad. Det kan vara befogat att riksdagen ser tillbaka på gamla beslut och finner att de inte var så förnuftiga som man tyckte, när man en gång i världen fattade dem. Men det blir en konstig tingens ordning, om konstitutionsutskottet skall ägna sig åt en sådan här omprövning av frågor, som ligger under andra utskotts domvärjo.

Socialutskottet har följt denna fråga under lång tid. Man har inte bara fattat beslutet om avveckling av länsläkarorganisationen, man har också mottagit rapporter från regeringen och lämnat dem utan erinran och man har erhållit rapport om det avtal som staten slutit med Landstingsförbundet och lämnat det utan erinran. Det blir en konstig effekt, om vi i konstitutionsutskottet skall ägna oss åt att göra en överprövning eller efterbedömning av socialutskottets betänkande, som en enhällig riksdag har bifallit.

Det framskyntade i Gunnar Biörcks i Värmdö anförande – som jag tycker helt riktigt – att den instans han egentligen är kritisk emot är Landstingsförbundet, och hade dechargede-batten givit en möjlighet att rikta kritik mot det, så skulle han hellre ha låtit elden gå åt det hållet. Nu är dechargegransk-

ningen en granskning av regeringen, och då blir det den måltavla som för dagen är legitim som får motta Gunnar Biörcks kritik i det här fallet.

Jag påpekade i mitt inlägg att det som har hänt efter det att beslutet fattades är bl. a. att landstingen har tänkt om och att det har uppstått vissa friktioner mellan Läkarförbundet och Landstingsförbundet som försvårat övergången. Jag tycker det är svårt att lasta regeringen för detta, särskilt som regeringen har befunnit sig i oavbruten kontakt med riksdagen och inte från det sakkunniga utskottet hittills uppburit någon kritik för sin hantering av frågan.

Anf. 152 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Jag vill göra Daniel Tarschys uppmärksam på att för budgetåret 1981/82 beräknades inga medel för länsläkarorganisationen, men i ett regleringsbrev den 25 juni 1981 bemyndigades socialstyrelsen att i mån av behov överskrida sitt anslag för att klara lönekostnaderna för de kvarvarande länsläkarna. Fortfarande lär det finnas ett tiotal läkare, som var och en kostar uppskattningsvis 250 000 kr. om året. Det är den personella sidan av saken. Dessutom är det så, att vad man i beslutet förutsatte om de funktioner som landstingen skulle sköta har man inte klarat ut med landstingen. Det är bl. a. det som vår anmärkning gäller.

Anf. 153 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Daniel Tarschys ifrågasätter om konstitutionsutskottet så att säga skall överpröva vad socialutskottet har gjort eller inte gjort i den här frågan. Det är väl ändå två saker att säga om det. Den ena är att konstitutionsutskottet granskar de ärenden som anmäls till utskottet och inte kan låta bli att göra det. Den andra är att socialutskottet kanske har svårare att göra en överprövning, eftersom detta varit engagerat i saken. Jag tycker inte att det är orimligt att konstitutionsutskottet gör det uttalande som här föreslås; jag tror att det är lättare för konstitutionsutskottet att göra det än för socialutskottet.

Daniel Tarschys har engagerat sig i den här frågan. Han är ju specialist på förnyelse genom omprövning, och det här skulle kanske vara ett exempel på det. Men någon vidare förnyelse tycker jag inte att det har blivit genom den här omprövningen. Den har nog varit litet i hastigaste och hafsigaste laget. En ordnad verksamhet har ersatts av oordnad verksamhet, och det är inte bra för saken, nämligen miljömedicinen. Den är också en oförsynthet mot de välutbildade läkare och statstjänstemän som har blivit offer för oordningen. Jag tycker faktiskt att en sådan här sak hör hemma under rubriken "granskning av rikets styrelse och förvaltning".

Anf. 154 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Till det senaste vill jag bara foga två saker. Det har aldrig förutsatts att den här övergången redan skulle vara färdig. I propositionen, som lades fram 1979, sade man att det skulle vara en övergångstid på tre år. Denna treårsperiod har ännu inte gått ut. Dessutom sade man att den

Nr 146

Ondsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Länsläkarorgani-
sationens avveck-
ling*

regionala hälsovårdsorganisation som skulle uppstå för att ersätta länsläkar-
väsendet skulle kunna organiseras olika hos olika landsting. Man band sig
alltså inte för någon speciell organisation.

Jag är fullt medveten om att övergången har inrymt friktioner. Det krävs
att alla inblandade anstränger sig för att göra övergången så smärtfri som
möjligt. Men jag menar att vi från riksdagens sida inte har skäl att rikta kritik
mot regeringen för en politik som riksdagen har ställt sig bakom och för en
verkställighetsprocess som riksdagen flera gånger har mottagit rapporter om
och lämnat utan erinran.

Anf. 155 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Jag vill än en gång påpeka för Daniel Tarschys att vad kritiken
gäller är uppföljningen av det här ärendet. Daniel Tarschys säger att man
visserligen har tid på sig, fram till 1983. Men det är ju fortfarande 4 länsläkare
– 4 av 24, tror jag – som inte har detta ordnat.

Vidare påpekar Daniel Tarschys att modellen tillät att det här kunde
organiseras olika. Ja, förvisso var det så. Men det värsta är att i flera
landstingsområden har man inte organiserat det här alls. Det har regeringen
egentligen inte ägnat någon uppmärksamhet, såvitt jag kan förstå.

Anf. 156 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Jag skulle vilja kommentera Daniel Tarschys senaste inlägg
genom att helt enkelt läsa upp vad Gabriel Romanus säger på s. 132 i
ifrågavarande proposition. Enligt vad som står där är "man från landstings-
förbundets sida inne på tankegångar som innebär att en miljömedicinsk
enhet inrättas inom varje landstingsområde. Jag ansluter mig till dessa
tankegångar om att en särskild enhet bör finnas som har ett rådgivnings- och
samordningsansvar för ifrågakommande hälsovårdsuppgifter inom varje
landsting. Härvid bör de nuvarande länsläkarnas erfarenheter och kunskaper
i största möjliga utsträckning tas till vara."

Uppenbarligen har Gabriel Romanus varit inställd på att varje landsting
skulle inrätta sådana här enheter.

Vidare tog Daniel Tarschys upp frågan om övergångsperioden. Nu är det
ju så att det på vissa ställen inte är någon övergång alls. Hela området ligger
mer eller mindre för fädot. Den statliga organisationen är mer eller mindre
avvecklad, eller desarmerad, och landstingen har inte inrättat någon ny. Jag
tycker inte att det skall vara på det här viset. Det är orsaken till att jag har
drivit den här frågan.

Anf. 157 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Jag tror att vi är överens om att läget f.n. inte är
tillfredsställande. Vad vi inte är överens om är i vilken utsträckning
regeringen bär skuld till detta. Jag har hävdat att det finns andra faktorer som
har medverkat till den här utvecklingen, inte minst genom landstingen
själva.

På s. 132 i den aktuella propositionen – samma sida som Gunnar Biörck i Värmdö citerade från – står det också: "Hur denna regionala hälsovårdsorganisation bör organiseras mera i detalj bör avgöras av respektive landsting utifrån lokala förutsättningar och behov."

Anf. 158 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Handläggningen av länsläkarorganisationens avveckling anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Fråga om statsråds jäv i visst fall.

Anf. 159 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Vi har anmält frågan om statsråds jäv dels därför att den enligt vår mening var intressant och betydelsefull i sig själv, dels därför att den på ett mycket lärorikt sätt visar på de i viss mån nya villkor, den nya situation, som kommer att gälla för tryckfrihetsrätten, jävsbestämmelserna och andra delar av rättssystemet, i och med att en ökande andel av offentliga uppgifter och offentligt material börjar uppträda i dataform.

Det mest lärorika exemplet på att det är motiverat att föra den här diskussionen utgör just konstitutionsutskottets eget sätt att behandla frågan. Utskottet har nämligen lämnat över detta ärende till en jurist, som har upprättat en promemoria. Av denna framgår att han funnit att det inte förelåg någon jävssituation för justitieministern, eftersom hans så att säga dubbla uppträdande inte avsåg samma ärende. Det var, som det sägs, fråga om ett "liknande" fall och två olika personer som i de båda fallen väckte ärendet.

Dessa argument hade möjligen kunnat hålla, om det hade varit fråga om traditionella typer av handlingar, men så är inte fallet. Situationen är nämligen den att en sökande till två olika instanser inom statsförvaltningen har ställt en fråga om att få fram visst databaserat material. Av detta har det formellt naturligtvis blivit två skilda ärenden, men frågan är exakt densamma. Det är bara det att den är ställd på två skilda ställen.

Saken gäller en begäran att med hjälp av en dataterminal få läsa vissa diarium. Ett diarium är en sammanhållen handling, som man fritt skall få läsa, även om det är databaserat. Ett pappersdiarium skall man ju fritt få lov att bläddra i, utan särskilt överinseende och utan att behöva uppge vad det är man söker.

Denna identiska fråga har ställts dels till kammarrätten i Jönköping, där frågeställaren vägrades rätten att fritt få ta del av diariet, dels till justitiedepartementet. Det rör exakt samma datasystem. Saken som skall bedömas, dvs. vägran att möjliggöra för den sökande att fritt läsa i diariet, är densamma i båda fallen. Datorn är densamma. De regler som skall tillämpas i fallen är desamma. Det rör sig i båda fallen om diarium – t. o. m. om samma diarium. Vid kammarrättens terminal i Jönköping kan man nämligen läsa i justitiedepartementets diarium. Och man kan läsa kammarrättens diarium genom att gå till justitiedepartementet och deras terminal.

Nr 146

Ondagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Statsråds jäv

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Statsråds jäv

Ärendena är alltså exakt desamma. Därför är det fråga om en missuppfattning, när man tror att det handlar om "liknande fall". Det är identiskt lika fall.

När frågan om rätten att via en dataterminal ta del av ett diarium väcktes i kammarrätten i Jönköping, fattade dåvarande kammarrättspresidenten Petri beslut i detta ärende. När det hela sedan kom till regeringen deltog han vid prövningen av samma sak – fast då var det naturligtvis en annan ärendegång, eftersom saken hade väckts i justitiedepartementet.

Att justitieminister Petri – i det ena fallet som kammarrättspresident och i det andra som statsråd – verkligen satt och prövade precis samma ärende framgår av det utdrag som jag här har i min hand. Det är en utskrift från terminalen, som visar vad det är som framställaren avser. Framställaren är alltså samma person i båda fallen, och det är exakt samma sak som Carl-Axel Petri prövar.

Detta måste rimligtvis vara vad man kallar ett tvåinstansjäv. Skulle man till äventyrs göra gällande att just den jävsgrunden inte skulle kunna tillämpas, måste under alla omständigheter den s. k. femte jävsgrunden vara tillämplig. Där heter det ju att den som har att handlägga ett ärende är jävig "om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet".

Om sedermera statsrådet Petri fattar ett beslut i en viss fråga som väckes vid kammarrätten i Jönköping, en fråga om att ta del av offentligt material, och han sedan deltar i ett beslut när exakt samma ärende återkommer i ett annat sammanhang, nämligen när han är medlem av regeringen, är det ju uppenbart att han vid det senare tillfället inte är och inte kan vara opartisk. Han har naturligtvis ett för alla genomskådbara intresse av att se det senare ärendet avgjort på ett sätt som ansluter till det avgörande som han själv en gång fattat som kammarrättspresident.

Identiteten i sak mellan de två ärendena kommer helt bort i konstitutionsutskottets analys, den promemoria som fogats till betänkandet. Orsaken till att man tror att det handlar om två olikartade fall har att göra med något som är mycket typiskt bland förvaltningsjurister i dag, att de inte rätt förstår att datoriseringen inom förvaltningen har skapat en helt ny situation.

Det är numera möjligt att gå till en rad olika myndigheter och ställa samma fråga, därför att man ur databasen kan få fram samma sak hos olika myndigheter. Det betyder alltså att exakt samma sakfråga kan ställas och bedömas i en rad olika myndigheter och att hela jävsproblematiken inom statsförvaltningen då kommer i ett nytt och i och för sig intressant läge.

Jag hade hoppats på att man i konstitutionsutskottet skulle ha förstått detta, men att man inte har gjort det bekräftar vad jag har försökt framhålla här i kammaren i många sammanhang, i samband med tryckfrihetsrättsliga och andra ting, att den nya datatekniken ställer till en förfärlig massa problem. Man är inte beredd att ta konsekvenserna av den.

Följden av att denna teknik införs på ett så oregerat och hämningslöst sätt som sker är att det ställer till besvär för medborgarna och att dessa får en sämre rättsställning än vad de annars skulle få, vidare att sådana situationer

kan inträffa som att statsrådet Petri dyker upp i två olika kapaciteter och besvarar samma fråga, vilket han alltså i det här fallet inte bör göra.

Handlingarna i ärendet aktualiserar f. ö. en rad intressanta problem som har att göra med den viktiga frågan, som det ju måste vara konstitutionsutskottets sak att hålla under ögonen, hur man hanterar medborgarens rätt att söka i offentliga handlingar, medborgarens rätt att ta del av offentligt material, i ljuset av det faktum att så mycket av detta material numera uppträder i datoriserad form och inte i form av vanliga gammaldags pappershandlingar som man kunde gå och läsa i.

En intressant belysning av detta utgör kammarrättens yttrande i ärendet till regeringsrätten som naturligtvis då är gjort av kammarrättspresidenten, sedermera statsrådet Petri. Där finns en rad vändningar och påståenden som visar hur svårt förvaltningsjurister av den gamla typen har att klara ut medborgarnas rättigheter, hur rädda de är för att släppa in medborgarna i den nya typ av förfaringsätt som datoriseringen av offentligt material ju utgör.

I skrivelsen till regeringen säger dåvarande kammarrättspresidenten Petri att den som vill göra undersökningar i offentligt material med hjälp av en dataterminal bör ha reella möjligheter att göra meningsfyllda sådana – ett mycket märkligt uttalande. En förvaltningstjänsteman får över huvud taget inte på det sättet gradera människor och säga: Ni får tillgång till offentligt material bara om ni kan göra meningsfulla sökningar i det. Det visar bara att tjänstemannen i fråga inte har förstått sin roll som uppehållare av offentlighetsprincipen.

Förre kammarrättspresidenten Petri skriver i samma utlåtande, som en motivering till att han den gången vägrade den sökande att få använda terminalen för att söka i diarierna: "Det vore enligt kammarrättens mening mycket betänkligt att inskränka tillgången till databasen till det fåtal personer som har utbildning för att sköta den."

Det är ytterligare ett högst uppseendeväckande yttrande. Det skulle nämligen betyda att kammarrättspresidenten resonerade så, att eftersom hittills så få personer har teknisk kompetens att manövrera en terminal, skall de som har sådan kompetens också förvägras att manövrera den. Det är ju en fullkomligt absurd och naturligtvis helt rättsvidrig slutsats.

Förre kammarrättspresidenten Petri säger vidare i samma utlåtande:

"Med hänsyn till de risker som sålunda finns är det enligt kammarrättens mening oförsvarligt att – i vart fall till en helt okänd besökare – upplåta terminalen utan att betryggande kontroll anordnas."

Herr kammarrättspresidenten tycker med andra ord att det är belastande för en sökande om han är okänd. Det visar att Carl Axel Petri inte har förstått innebörden i anonymitetsrätten. Var och en som vill söka i offentliga handlingar har rätt att vara anonym, men enligt vad som sägs i det här utlåtandet blir man betraktad som skum eller misstänkt på något sätt, om man som anonym vill söka i offentliga handlingar och utöva sina medborgerliga rättigheter. Carl Axel Petri har som sagt inte förstått innebörden i anonymitetsrätten.

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Statsråds jäv

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Statsråds jäv

I samma utlåtande säger förre kammarrättspresidenten också att det finns en fara för att vederbörande ur databasen kan ta bort ett tidigare mål, dvs. använda terminalen på ett sådant sätt att han raderar ut olika uppgifter. Det är också helt felaktigt, för det hade varit möjligt för kammarrättspresidenten att med ett enda telefonsamtal till den central där databasen finns lagrad undvika detta.

Det finns en mängd citat av det här slaget som jag skulle kunna anföra för att visa att landets nuvarande justitieminister i det här ärendet, som vi har anmält därför att vi tyckte det var intressant, på ett flagrant sätt avslöjar att han över huvud taget inte har förstått grundläggande drag i offentlighetsprincipen och dess tillämpning och vad medborgarnas rättigheter innebär.

Jag vidhåller att det här måste vara fråga om ett jävsproblem. Det har naturligtvis uppstått på grund av att de uppgifter som skulle tas fram var lagrade i samma databas. Själva frågeställningen var densamma, men den väcktes så att säga på två ställen. Här måste det vara fråga om ett jäv. Saken är i bägge fallen exakt densamma, och Carl Axel Petri har som kammarrättspresident resp. som statsråd deltagit i prövningen av den i två olika sammanhang. Detta måste konstituera jäv.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 160 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jörn Svensson talar om allehanda ting och intressanta ting. Huvudparten av dem diskuterades i samband med propositionen om ADB och offentlighet. Jag skall inte upprepa den debatten. Det skulle vara en överloppsgärning, eftersom Jörn Svensson redan har gjort denna uppreppning.

Vad utskottet haft att ta ställning till är ifrågasatt jäv. Utskottet har gått igenom de jävsgrunder som finns, applicerat dem på de ifrågasatta jävsbrotten och funnit att ingen jävsgrund är tillämplig. Jäv har således icke förelagat.

Vid det senaste beslutstillfälle som statsrådet Petri deltog i har, jämfört med det tidigare beslutstillfället, ärendet varit ett annat. Det var nämligen ett nytt ärende. Den klagande har varit en annan, och t. o. m. justitieministern har varit en annan. Till yttermera visso gick avgörandet den andra gången i en annan riktning än första gången.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till vad utskottet har anfört.

Anf. 161 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vi har velat få detta problem diskuterat litet mer djupgående, och därför har vi inte ställt något yrkande. Jag tycker inte att Bertil Fiskesjö hade behövt känna sig så hotad att han kom med vilseledande uppgifter. Det är alltså fråga om att samma person har deltagit i prövningen av samma fråga vid två olika tillfällen. Bertil Fiskesjö försöker komma ifrån saken genom att säga att det är två olika sökande. Hur vet Bertil Fiskesjö

det? Den sökande har rätt att vara anonym och kan uppträda under vilket namn som helst. Jag, Jörn Svensson, kan anhängiggöra två likadana ärenden i två olika instanser och i det ena fallet kalla mig Malte Palmgren och i det andra fallet Vilhelm Voigt eller något annat. Det har ingenting med saken att göra. Vad det handlar om är att statsrådet Petri har deltagit i bedömningen av identiskt samma sak vid två olika tillfällen, i två olika sammanhang. I det senare sammanhanget hade det en uppenbar betydelse för honom hur ärendet utföll. I den betydelsefulla delen av ärendet, nämligen att man inte har rätt att söka i ett databaserat diarium, var beslutet i de båda fallen exakt detsamma. I det avseendet var det inte olika beslut, vilket Bertil Fiskesjö mycket väl hade sett om han hade studerat handlingarna.

Det slutgiltiga beviset för att Bertil Fiskesjö har fel har jag här i handen. När den sökande, i det fall som avgjordes i regeringen – där alltså Carl Axel Petri satt med som statsråd – begärde en beslutsmotivering, fick han en handling från bedömningen av det andra fallet. Det är nämligen så att ärendet först väcks i kammarrätten och överprövas i regeringsrätten, och sedan är det så att säga slut i den delen. Därefter väcks samma fråga i justitiedepartementet och överprövas i regeringen. I det ena ledet sitter Carl Axel Petri i kammarrätten och bedömer saken, och i det andra ledet sitter han med vid regeringens bedömning av saken. Det lustiga är, att när det sedan begärs beslutsmotivering på justitiedepartementets beslut, så anförs som beslutsmotivering regeringsrättens dom och ingenting annat.

Det är det slutliga beviset på att det handlar om precis samma sak. Men det intressanta, som Bertil Fiskesjö inte har förstått, är att just detta att de två ärendena blir ett och samma har att göra med den speciella situation som uppstår när man kan ställa en fråga till en förvaltning via en datorterminal, eftersom man kan ställa samma fråga till alla delar av förvaltningen som använder en gemensam databas, från vilken man kan söka en och samma handling efter samma diarium. Det är det som är det rättsligt intressanta, dvs. att personer därmed kan råka ut för jävssituationer som inte alls liknar de traditionella, när man bara hade pappershandlingar.

Jag hade hoppats att denna medborgarrättsligt intressanta problematik skulle ha väckt konstitutionsutskottets intresse och inte bara medfört detta avfärdande. Det var vår mening att möjliggöra ett intressant meningsutbyte kring denna problematik genom att vi inte ställer något yrkande och konstitutionsutskottets talesman därför inte skulle behöva sätta sig i någon försvarsposition och absolut avfärda hela saken. Men medge att det här är en mycket intressant och intrikat fråga, som vi för länge sedan borde ha uppmärksammat i denna kammare.

Anf. 162 TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Fråga om statsråds jäv i visst fall anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor m. m.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

Anf. 163 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Reservation nr 12 i konstitutionsutskottets granskningsbetänkande behandlar två frågor: dels frågan om inrättande av ett produktregister, dels deklaraionsplikten när det gäller hälso- och miljöfarligt avfall.

Redan vid 1975/76 års riksmöte beviljade riksdagen anslag för inrättande av ett produktregister. Men detta register är fortfarande inte färdigt, trots att sex år förflutit sedan beslutet togs. Hösten 1981 upprepade riksdagen tidigare gjorda uttalanden och underströk vikten av att arbetet med produktregistret skulle bedrivas så att det snarast skulle komma till praktisk användning. Riksdagen har också med skärpa framhållit att skyddsombuden på ett tillfredsställande sätt skall få tillgång till registret för sin verksamhet.

Trots riksdagens entydiga uttalande har de borgerliga regeringarnas handläggning av frågan om ett produktregister präglats av anmärkningsvärd passivitet. Hittills har man endast samlat in innehållsuppgifter för råvaror, dvs. för sådana kemiska produkter vilkas innehåll i allmänhet står på förpackningarna. Man har, så vitt jag har kunnat finna, ännu inte beslutat om hur man skall gå vidare med de andra produkterna. Det rimmar verkligen illa med de uttalanden som riksdagen har gjort.

Regeringens arbete i detta sammanhang präglas av medveten långhalning. En viktig orsak till fördröjningen är förmodligen att den kemiska industrin mycket bestämt motsatt sig tillkomsten av ett register. Företrädare för industrin har gång på gång uppvaktat regeringen i denna fråga. Och det verkar ha gett resultat. Inte någon av de borgerliga regeringarna har tagit de beslut som varit nödvändiga för att få fart på arbetet med ett produktregister. Den borgerliga regeringen är uppenbart mera lyhörd för industrins krav än för de beslut och uttalanden som riksdagen gör.

Vid flera tillfällen har riksdagen också givit uttryck för att produktregistret måste ges en sådan utformning att skyddsombuden på ett effektivt sätt bereds tillgång till för deras verksamhet nödvändiga uppgifter ur registret. Regeringen har emellertid i sitt uppdrag till produktkontrollnämnden inte tagit fasta på dessa riksdagsuttalanden utan i stället betonat långtgående sekretesskrav. Det har heller inte varit möjligt att med utgångspunkt i regeringens direktiv utreda hur ett produktregister skall utformas för att effektivt tjäna miljöintresset. Detta faktum står dåligt i överensstämmelse med riksdagens uttalanden. Jag skulle därför vilja fråga Torkel Lindahl, som jag vet företräder majoritetslinjen, om han bestrider att regeringen i sitt uppdrag till produktkontrollnämnden betonat långtgående sekretesskrav.

Riksdagen beslutade 1975 att de som yrkesmässigt utövar verksamhet där miljöfarligt avfall uppkommer skall vara skyldiga att årligen lämna uppgift om avfallens art, sammansättning, mängd och hantering.

Jag har gått igenom det material som läg till grund för riksdagens beslut 1975 i denna fråga. Det är en mycket intressant läsning, inte minst därför att det rådde stor samstämmighet i riksdagen och hos remissinstanserna om nödvändigheten av en deklaraionsplikt på området och vikten av att uppgifterna om miljöfarligt avfall skulle lämnas årligen. Det huvudsakliga

Ondsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

motivet för denna årliga deklarationsplikt var att såväl mängd som sammansättning av miljöfarligt avfall från ett och samma företag mycket snabbt kan förändras. Ett faktum som knappast någon kan bestrida.

Ett enhälligt jordbruksutskott tillstyrkte deklarationsplikten. Men utskottet nöjde sig inte bara med detta. Man fann dessutom att deklarationsplikten borde omfattas av en straffbestämmelse, vilket också blev riksdagens beslut. Det skulle vara förenat med straffansvar, menade utskottet, att bryta mot föreskrift att årligen lämna uppgift om en hälso- och miljöfarlig varas art, sammansättning, mängd och hantering.

Det är mot denna bakgrund anmärkningsvärt att regeringen beslutat att deklarationsplikt inte skulle gälla för åren 1977, 1979, 1981 och 1982. Regeringens handlande står definitivt inte i överensstämmelse med riksdagens klart uttalade viljeinriktning. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i denna del.

Anf. 164 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Det jag vill kommentera är vad som i granskningsbetänkandet anförs vid punkten 14, Övriga frågor, d) Tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor m. m. Själva skrivningen i denna del på sidan 39 är mycket kortfattad, endast några få rader. Den egentliga redovisningen finns i bilaga nummer 18 med underbilagor.

För granskning har här tagits upp två frågor inom området, dels regeringens beslut att underlåta att infordra av riksdagen beslutade deklARATIONER avseende miljöfarligt avfall under vissa år, dels dröjsmålet med att färdigställa det produktregister om vars upprättande riksdagen beslutade redan vid 1975/76 års riksmöte.

Utskottsmajoriteten finner inte anledning till något särskilt uttalande med anledning av regeringens handläggning av dessa frågor. I reservationen nr 12 till granskningsbetänkandet är man av annan mening och föreslår en skrivning som framför kritik dels mot att regeringen meddelat undantag från deklarationsplikten för miljöfarligt avfall under åren 1977, 1979, 1981 och 1982, dels mot att produktregistret, sex år efter beslutet om dess inrättande, ännu inte färdigställts.

Vi har från vänsterpartiet kommunisterna, i regel till varje riksmöte, tagit upp de två här aktualiserade frågorna i våra miljöpolitiska motioner. Detsamma har skett från socialdemokratiskt håll. Yrkandena har följts upp i reservationer till jordbruksutskottets betänkanden, som sedan med en rösts majoritet har nedröstats här i kammaren. Vi anser att de här frågorna är viktiga och angelägna, främst för de människor som kommer i beröring med kemiska produkter ute i arbetslivet. Jag har själv mångårig erfarenhet av både tillverkning och hantering av kemiska produkter och kan med utgångspunkt i denna min erfarenhet understryka vikten av att de här frågorna snarast blir lösta.

Den kritik som framförs i reservationen nr 12 innebär inte någon så kallad "prickning" av något särskilt statsråd. Kritiken riktar sig mot de olika regeringar som suttit sedan beslutet om produktregistret fattades för sex år

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

sedan. Vi tycker att det finns fog för den kritik som förs fram i reservationen. I konsekvens med att vi stött reservationer med likartat innehåll som reservation nummer 12 kommer vi i den kommande voteringen om granskningsbetänkandet att rösta på reservationen.

Det innebär, herr talman, att jag yrkar att riksdagen vid beslut under punkten 14, Övriga frågor d), lägger till handlingarna med gillande av den skrivning som föreslås i reservationen 12 till utskottsbetänkandet.

Anf. 165 TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Frågorna om produktregister och deklarationsplikt kan låta väldigt enkla. Det kan låta väldigt enkelt att sätta i gång och göra ett produktregister. Det har väl vi riksdagsledmöter gått omkring och inbillat oss under en tid. Men om vi börjar titta litet närmare på problemen, tror jag att de allra flesta av oss ganska snabbt kommer att erkänna att detta faktiskt är en ganska svårhanterlig materia.

Ett av problemen som vi haft att göra med tidigare i konstitutionsutskottet gäller sekretessfrågorna. Det är väldigt lätt att säga att de och de skall ha tillgång till de här uppgifterna. I de allra flesta fall är det helt rimligt att komma med sådana krav.

Nu är det emellertid så att det på det här området finns ett litet problem. Tekniska produkter kan man skydda genom att patentera dem, mönster-skydda dem eller på annat sätt se till att detta är min produkt; den får ingen komma och kopiera. Sådana möjligheter finns inte på det kemiska området. Därför är "recepthemligheten" av visst intresse. Man kan inte bara rycka på axlarna åt detta.

Detta plus en del andra problem, nämligen att det är fråga om ett mycket omfattande och stort register som måste byggas upp på ett sätt som gör att man verkligen kan komma in och titta i det, gör att det här är krångligt och tar tid.

Dessutom är det faktiskt så att själva uppbyggnaden av produktkontrollregistret är någonting som lyder under produktkontrollnämnden, och den står inte under riksdagens granskning.

Sedan har vi frågan om deklarationsplikt. Riksdagen har velat ha en årlig deklarationsplikt av miljöfarliga varor. Det visade sig ganska snart att det här rör sig om 100 000 olika ämnen. Det blev en våldsam ansamling av blanketter hos naturvårdsverket och produktkontrollnämnden som hade att ta emot detta. Det var en ansamling av blanketter med uppgifter som egentligen visade sig säga väldigt litet.

Detta har nu upprepats vid tre olika tillfällen, och naturvårdsverket har vänt sig till regeringen och sagt att detta är meningslöst och att vi på något sätt måste försöka värdera ut vad vi gjort. Tar vi en ny omgång kommer vi bara att dränkas av nya blanketter för blanketternas egen skull, och vi får inte göra en ordentlig utvärdering av arbetet och försöka ta fram vad vi egentligen vill komma åt.

Regeringen har sagt: All right, det är rimligt att vi försöker få litet vett och sans i detta och inte bara hystar in blanketter. Det är detta som Kurt Ove

Johansson är litet grand putt på. Det tycker jag inte att han skall vara.

Herr talman! Jag ansluter mig till utskottets yttrande i denna del.

Anf. 166 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle vilja rekommendera Torkel Lindahl att mera ingående studera de handlingar som förelåg vid riksdagsbehandlingen 1975 om skyldighet att lämna uppgifter om miljöfarligt avfall. Jag tror att det skulle bli en givande och intressant läsning för dem vilka liksom Torkel Lindahl bestämt sig för att i vått och torrt försvara de sista resterna av det borgerliga sönderfallet. Torkel Lindahl kommer, om studierna blir seriösa, att finna att det beslut som riksdagen tog om deklaraionsplikt och årliga redovisningar var en mycket stark politisk viljeyttring. Viljeyttringen var också entydig, så entydig att ingen regering med respekt för riksdagens beslut kunnat avstå från att genomföra en miljödeklaration 1977 och 1979 och än mindre avstå från detta två år i följd, nämligen 1981 och 1982. Jag vill dessutom påminna Torkel Lindahl om att den deklaraionsgenomgång som genomfördes 1978 var mycket begränsad och långt ifrån så omfattande som den som genomfördes 1976.

Det faktum att Torkel Lindahl agerar mer eller mindre som ståndaktig tennsoldat kan inte dölja att regeringarna efter 1976 flagrant har brutit mot riksdagens klara ställningstaganden i de här frågorna.

När det gäller produktregistret säger Torkel Lindahl att det kan låta enkelt att upprätta ett produktregister men att det är mycket svårt när det kommer till kritan. Och sedan pekar han på att sekretessen skulle vara ett stort problem. Jag kan bara konstatera att det var vad jag försökte säga i mitt inledande anförande, att de representanter från industrin som har sprungit och uppvaktat de borgerliga regeringarna i de här frågorna har varit mycket framgångsrika. Ett av industrins huvudargument har ju varit att sekretessen inte är tillräckligt stor i ett produktregister. Jag kan konstatera att Torkel Lindahl har fallit för industrins argument i det här fallet.

Jag vill då betona att i de allra flesta fall kan konkurrenterna med kemisk analys ta reda på vad en produkt innehåller. Därför behövs det för de allra flesta produkter ingen sekretess, utan registret kan göras så öppet att det blir användbart för skyddsombud och företagshälsovården.

Sedan vill jag bara än en gång betona att riksdagen vid flerfaldiga tillfällen har ställt sig bakom de socialdemokratiska kraven på ett öppet produktregister. Och då kommer vi fram till en intressant fråga: Vad har regeringen gjort åt dessa riksdagsuttalanden om att man skall arbeta för ett öppet register?

Jag ställde en fråga till Torkel Lindahl på den punkten men fick naturligtvis inget svar. Och då är det lika bra att jag svarar själv och klart säger ifrån att regeringen har arbetat åt direkt motsatt håll mot vad riksdagen har uttalat. Jag skall läsa innantill ur regeringens beslutsskrivelse av den 29 mars 1979. Där står det följande – och nu tycker jag verkligen att Torkel Lindahl skall lyssna: "Frågor om sekretess och datasäkerhet är betydelsefulla i det fortsatta arbetet med produktregistrets uppbyggnad och handhavande. Inte

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

minst viktigt är att de som skall lämna produktdeklarationer hyser förtroende för hur dessa frågor behandlas.”

Detta är alltså mer eller mindre de direktiv som regeringen har gett till produktkontrollnämnden. Man har gett direktiv om att man inte skall arbeta mot ett öppet register – som riksdagen har fattat beslut om att vi skall ha. Jag tycker att det på sitt sätt är ganska orimligt att man kan komma fram till den ståndpunkt som utskottsmajoriteten för fram här, att man inte kan erkänna att regeringen har handlat stick i stäv mot de beslut som riksdagen har tagit.

Anf. 167 TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag skall inte ägna mig åt samma typ av enkla beskyllningar som Kurt Ove Johansson förde fram – det är inte så svårt att göra det.

Jag kan bara konstatera att Kurt Ove Johansson uppenbarligen har ägnat de här problemen mycket liten tankemöda. Vill Kurt Ove Johansson ha det som det är i Finland, eller skall vi försöka få ett fungerande system? Det är den enkla fråga som man kan ställa. Skall vi utestänga en mängd produkter från det här landet? Sverige är trots allt ett relativt litet område. De här frågorna måste faktiskt få en vettig lösning, och det är uppenbart att det inte är någonting som man kan klara av i en handvändning.

När det gäller deklarationen kan jag ställa en liten motfråga. Har Kurt Ove Johansson besvärat sig med att ta reda på varför naturvårdsverket, den ansvariga myndigheten, bad regeringen om anstånd? Gjorde man det helt utan skäl, eller gjorde man det bara för att vara de hemska borgarna till lags? Fanns det faktiskt vissa sakskaal som gjorde att ståndpunkten var rimlig? Den frågan har Kurt Ove Johansson inte brytt sig om att ens fundera på, och därför är det klart att han kan komma fram till sin ståndpunkt.

Anf. 168 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall bara göra ytterligare en kort kommentar.

Vi diskuterar ju i dag inte själva sakfrågan utan regeringens handläggning av en sakfråga. Riksdagen har, som här har redovisats, gjort mycket bestämda uttalanden. Frågan är ju i vad mån dessa har följts. Visar det sig sedan, t. ex. beträffande deklarationen om miljöfarligt avfall, att det blev svårhanterligt att genomföra riksdagens beslut, tycker jag inte att det naturliga är att regeringen gör undantag. Har riksdagen gjort ett bestämt uttalande och det sedan visar sig vara svårt att verkställa ett beslut som det var tänkt, är enligt min mening den rätta vägen att komma tillbaka till riksdagen i samband med den årliga behandlingen av sådana här frågor. Då kan man göra en ordentlig redovisning av läget och föreslå ändringar av det tidigare riksdagsbeslutet med anledning av de svårigheter som har uppstått. Man får alltså föreslå nya vägar, och riksdagen får ompröva de delar som anses svåra att genomföra, t. ex. deklarationen om miljöfarligt avfall, hur man skall avgränsa och vad man menar med miljöfarligt avfall, vilka uppgifter man vill få fram osv. Torkel Lindahl påstod att man inte har sagt så mycket i deklarationen, men det känner jag inte till.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tillämpningen av
lagen om hälso-
och miljöfarliga
varor m. m.*

Vad beträffar sekretessen vill jag säga att jag, eftersom jag arbetar inom en sådan här industri, är ganska övertygad om att det i de allra flesta fall går att ta reda på sammansättningen utan deklaration. Vad som däremot kan vara viktigt att hemlighålla är själva processerna i tillverkning av en sak. Det är där som själva försteget ligger från konkurrenssynpunkt. Det viktiga är inte främst sammansättningen. Vad diskussionen i dag handlar om är ju hur man har följt riksdagens beslut, inte själva sakfrågan.

Anf. 169 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Torkel Lindahl ställde en fråga till mig. Han frågade om det inte fanns sakskäl för att man inte gjorde de här miljödeklarationerna. Som jag sade förut förhåller det sig så, att trots att riksdagen har beslutat om årliga redovisningar har ingen miljödeklaration gjorts 1977, 1979 och 1981. Inte heller kommer man att göra någon deklaration 1982. År 1978 gjordes en begränsad deklara-tionsuppföljning. Jag vill gärna besvara Torkel Lindahls fråga med att säga att jag inte tycker att det har funnits några sakskäl för regeringen att göra de stora uppehåll som jag här har redovisat. Jag vill gärna betona detta.

Sedan sade Torkel Lindahl att vi väl skall arbeta för att få ett fungerande system. Ja, det skall vi naturligtvis göra. Det är precis detta som vi har krävt från socialdemokratiskt håll och fått riksdagens uttalande för – att vi skall få ett öppet produktregister, som skyddsombud och företagshälsovård kan utnyttja i sitt arbete. Men det är detta som Torkel Lindahl och den regering han företräder försöker förhindra. Som jag sade förut har regeringen i en beslutsskrivelse 1979 mot riksdagens beslut givit produktkontrollnämnden direktiv att arbeta i riktning mot ökad sekretess. Då får vi inte något väl fungerande produktregister.

År 1976, när de borgerliga tog över regeringsansvaret, ledde Sverige faktiskt den internationella utvecklingen i fråga om kontroll av kemiska produkter. Detta gällde, Torkel Lindahl, inte minst de långt utvecklade planerna på ett produktregister. Efter 1976 har arbetet med dessa frågor gått mycket sakta – det är bara att konstatera detta. Ett flertal andra länder har efter 1976 i jämförelse med Sverige arbetat mycket effektivt.

Jag vill nämna för Torkel Lindahl att i USA – för att ta ett exempel – har man redan ett register över kemiska substanser, ett register som används. Och kan det gå att få fram register i USA, så skall det vara möjligt – om det finns någon vilja, om man inte bara lyssnar på industrins önskemål – att också i Sverige få fram ett fungerande produktregister.

Herr talman! Jag finner det meningslöst att fortsätta den här diskussionen med Torkel Lindahl. Han har tydligen bestämt sig, och han tar inte sakskäl. Riksdagen har flera gånger ställt sig bakom de socialdemokratiska kraven på ett öppet produktregister. Innan jag slutar mitt inlägg vill jag bara än en gång konstatera att regeringen tycks vara mer lyhörd för industrins krav än för riksdagens uttalanden. Det är sorgligt att det skall vara på det sättet, och jag tycker att det också strider mot vår konstitution att regeringen inte följer riksdagens beslut.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Anf. 170 TORHEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag tyckte att Per Israelssons senaste anförande visade att det inte var ett så förfärligt stort avstånd i sak mellan honom och mig. Jag håller med honom om att när det gäller frågan om deklarationsplikten kan man diskutera om regeringen borde ha rapporterat till riksdagen. Men jag tror att vi kan vara helt eniga – om vi ser i författningar osv. – om att regeringen faktiskt inte behövde göra det. Däremot kan man ju alltid diskutera lämpligheten.

För Kurt Ove Johansson finns det uppenbarligen inga som helst sakska! för att man skall försöka fundera ut vad det är man sysslar med och ta reda på att det man sysslar med verkligen är ändamålsenligt. För Kurt Ove Johansson är byråkrati för byråkratins egen skull alldeles tillräckligt gott skäl. Jag bara noterar detta. Det är inte någonting som jag blev särskilt överraskad över.

Sedan hittar han goda föredömen i USA. Men det är ju precis så det inte är. Om Kurt Ove Johansson hade lärt sig den här frågan litet, så hade han vetat att vad man sysslar med där är vad som skulle kunna kallas ett ämnesregister. Och hade riksdagen beslutat att det var ett ämnesregister vi skulle ha, då hade det utan några som helst problem kunnat vara genomfört för länge sedan. Men nu gäller det alltså ett produktregister, och det är faktiskt något mer komplicerat. Det hade varit trevligt om Kurt Ove Johansson hade haft detta klart för sig. Då hade den här debatten kunnat ge litet mera, och då hade han kanske kunnat inse att hans påstående att jag inte bryr mig om sakska! är ogrundat.

Anf. 171 TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor m. m. anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Handläggningen av vissa anslagsfrågor rörande Akademiska sjukhuset.

Anf. 172 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! I det här avsnittet skall jag beröra de socialdemokratiska synpunkterna på handläggningen av vissa anslagsfrågor rörande Akademiska sjukhuset i Uppsala.

Först en bakgrund: Akademiska sjukhuset har flera funktioner. Det är undervisningssjukhus och svarar för utbildning och forskning. Det är länssjukhus för Uppsala län. Det är regionsjukhus för Uppsalaregionen. Enligt utomlänsavtalet har man också att svara för vården av vissa utomlänspatienter.

Akademiska sjukhuset ägs av staten men drivs enligt avtal mellan staten och Uppsala läns landsting. Landstinget svarar för ca 90 % av driftkostnaderna. 10 % svarar staten för. Det är den del som avser forskning och utbildning.

Som bekant kommer Uppsala läns landsting att den 1 januari 1983 övertaga huvudmannskapet från staten.

*Vissa anslags-
frågor rörande
Akademiska sjuk-
huset*

Under hösten 1981 förekom en livlig debatt kring Akademiska sjukhusets budget. Den fördes mellan statliga organ och företrädare för Uppsala läns landsting samt övriga landsting inom sjukvårdsregionen. Debatten gav återklang även här i kammaren. Jag avser en interpellationsdebatt.

Bakgrunden till meningsutbytet var frågan, huruvida de statliga budgetdirektiven om en nedskärning av driftsbudgeten skulle tillämpas även på Akademiska sjukhusets budget. Landstingen hävdade att påbudet inkräktade på landstingens intressen och skyldigheter sådana de anges i sjukvårdslagen 3 §. Landstingen får enligt driftsavtalet med staten ändå svara för större delen av kostnaden. Under alla omständigheter måste landstingen i regionen svara för vården av de svårt sjuka patienter som normalt annars skulle remitteras till Uppsala.

Man ansåg vidare att nedskärningarna skulle kunna komma att kränka regionsjukvårdsavtalets stadganden och den praxis för tillämpning av regionsjukvårdsavtalet som utvecklats under senare år. I brev till regeringen – socialdepartementet – anfördes bl. a.:

”Regionsjukvårdsnämnden finner det konstitutionellt tveksamt att regeringen utan att överlägga med nämnden inkräktar på de enskilda landstingens rätt och skyldighet att enligt gällande sjukvårdslag själva avgöra dimensionering och kostnader för sin högspecialiserade sjukvård. Region-sjukvården i regionen regleras genom avtal mellan staten, Uppsala läns landsting och regionlandstingen. Nämnden anser det vara högst märkligt att staten som en avtalspart ensidigt beslutar om begränsningar av region-sjukvården i den av sju sjukvårdsregioner där staten är huvudman för regionsjukhuset.”

Enligt beräkningar som redovisas i socialutskottets betänkande 1981/82:26 innebär den sist fastställda utgiftsramen för budgetåret 1981/82 jämfört med de faktiska utgifterna 1980/81 en minskning av antalet vård dagar i slutenvård med ca 4 % och en minskning av antalet besök i öppen vård med omkring 10 %. Men hur har det utvecklats senare? Enligt uppgifter från regionsjukvårdsnämnden har, icke oväntat, kön av antalet väntande ökat på följande sätt från den 31 december 1980 till den 31 december 1981: kardiologi 20 %, neurokirurgi 17 %, thoraxkirurgi 29 %, urologi 23 % och barnkirurgi 11 %.

Från sjukhuset har hela tiden hävdats att det är den kvalificerade sjukvården som man i första hand önskat slå vakt om. Den har, som framgår av dessa siffror, tyvärr blivit drabbad.

Med hänsyn till att det åligger landstingen att tillgodose sjukvårdsbehoven – och i det här fallet direktionsen att svara för resursfördelningen – anser de socialdemokratiska reservanterna att landstingens indignation är berättigad. Försök till styrning har förekommit, icke reella partöverläggningar.

Vi reservanter riktar vår kritik mot att det ansvariga statsrådet genom påtryckningar mot berörda myndigheter och landsting har sökt att i detalj styra var nedskärningarna i sjukhusets verksamhet bör ske. Enligt vår uppfattning har statsrådet på ett otillbörligt sätt blandat sig i myndigheters och landstings uppgifter.

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa anslags-
frågor rörande
Akademiska sjuk-
huset*

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 13.

Anf. 173 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Detta är förhoppningsvis sista kapitlet i följetongen om Akademiska sjukhuset, som har pågått här i kammaren under några månader.

Det står alldeles klart att regeringens och dess sjukvårdsministers beslut om nedskärningarna vid Akademiska sjukhuset i Uppsala fick effekter som man inte hade räknat med. Ur den synpunkten är det helt naturligt att de berörda regionerna, landstingen och även Uppsala län har känt indignation och rest protester, något som vi har fått erfara under det senaste halvåret.

Det är också helt motiverat att påpeka det felaktiga i att det inte upptogs ordentliga förhandlingar och överläggningar om dessa nedskärningar, innan man lät dem träda i kraft.

Genom att tillämpa vad som skulle kunna kallas osthyvelprincipen när dessa nedskärningar gjordes och genom att exempelvis inte beakta följderna av att skära ned anslaget till läkarlöner, fick man precis den effekt som här har redovisats av den socialdemokratiska representanten, nämligen nedskärningar av den kvalificerade vården. Det var mycket olyckligt och hade kunnat undvikas om överläggningar tidigare hade tagits upp.

Detta är alltså ett bevis på en viss centralstyrning och ett försök att göra nedskärningar på ett känsligt område utan att ta kontakt med de närmast berörda, dvs. med dem som hade kunskaper om och erfarenheter av vilka följderna skulle bli. Dessa ingrepp har också fått mycket olyckliga konsekvenser i fråga om antalet vårdplatser, för vården och hela sjukvårdssituationen vid Akademiska sjukhuset och i hela regionen.

Jag ber med detta, herr talman, att få ansluta mig till den socialdemokratiska reservationen, som också vänsterpartiet kommunisterna i övrigt kommer att stödja.

Anf. 174 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I budgetdialoger händer det inte så sällan att de som begär pengar men inte får det blir litet missnöjda. I Uppsala är man missnöjd över att Akademiska sjukhuset inte har fått tillräckligt med pengar. Också i Uppsala sjukvårdsregion är man missnöjd över detta.

Yngve Nyquist förklarade här alldeles nyss att han delar den indignation som man hyser över att Akademiska sjukhuset har behandlats alltför styvmoderligt. Får jag då ställa en fråga till Yngve Nyquist: Om Yngve Nyquist menar att Akademiska sjukhuset har fått för litet anslag, varför har Yngve Nyquist då inte föreslagit att sjukhuset skall få mera pengar?

I följd hade vi vid tre tillfällen möjlighet att här i kammaren besluta om anslag till Akademiska sjukhuset, först i samband med budgetpropositionen, sedan i samband med en tilläggsbudget och sedan i samband ytterligare en

tilläggsbudget. Inte vid något av dessa tillfällen agerade Yngve Nyquist för att få fram mera pengar till Akademiska sjukhuset.

Jag har här voteringsprotokollet från den senaste gången vi här i kammaren beslutade om Akademiska sjukhuset, nämligen den 16 december 1981. Jag kan där konstatera att Yngve Nyquist och en betryggande riksdagsmajoritet röstade för precis det anslag som Yngve Nyquist nu kritiserar regeringen för. Riksdag och regering har under lång tid varit eniga om de anslag som beviljats till Akademiska sjukhuset. Därför är det en gåta att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet nu kommer och klagar över beslut som de själva har varit med om att fatta.

Jag vill upprepa min fråga till Yngve Nyquist: Om Yngve Nyquist är så indignerad över att för litet pengar har givits till Akademiska sjukhuset, varför har Yngve Nyquist då inte agerat för att få fram mer pengar?

Anf. 175 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Till Daniel Tarschys vill jag säga att jag inser det lönlösa i att försöka få riksdagsmajoriteten med på att öka sina 10 % av anslagen till Akademiska sjukhuset, när inte sjukhusets direktion har lyckats i sina övertalningsförsök. Jag har räknat med att direktionen och landstingen har fått ta kostnaderna för att så långt möjligt försöka klara den kvalificerade vård det är fråga om.

Under denna tid – jag stöder mig på ett referat i Uppsala Nya Tidning – gjorde statsrådet Karin Ahrlund flera besynnerliga uttalanden. Enligt tidningen lär hon ha talat om olika grader av sjukdomar som kräver specialistvård. Hon antydde bl. a. i det sammanhanget att läkarna på vårdcentralerna skulle kunna klara av mycket av denna vård lika bra.

Hårt trängd har hon senare sagt att det inte var fråga om att ta bort vårdmöjligheterna för befolkningen i Uppsala län eller de avtalsbestämda platserna från regionlandstingen. Det gällde den kvalificerade sjukvården av regionsjukvårdskaraktär avseende patienter från andra län. I klartext: de förnämliga specialiteter som finns i Uppsala skulle inte få användas av vårdbehövande från övriga delar av landet.

Eftersom intagningarna sker på medicinska grunder, blir det naturligtvis så att vården kommer att drabbas på alla nivåer. När den part som svarar för endast 10 % av kostnadstäckningen gör sådana uttalanden, är det ett försök till styrning, vilket är anmärkningsvärt. Då inser jag det lönlösa i att en enskild riksdagsman motionerar i detta avseende.

Anf. 176 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag blir mer och mer konfunderad. Yngve Nyquist hade i fjol tre tillfällen att få med sin grupp på att begära mera pengar till Akademiska sjukhuset. Men inte någon gång lyckades han med den saken. Tvärtom beslöt ett enhälligt socialutskott tre gånger att tillstyrka regeringens förslag om anslag till Akademiska sjukhuset.

Senast vi diskuterade saken, den 16 december 1981, fördes utskottets talan av Göran Karlsson, som är en partivän till Yngve Nyquist. Göran Karlsson

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa anslags-
frågor rörande
Akademiska sjuk-
huset*

talade till riksdagsmännen från Uppsala län inom olika partier och förklarade att det inte var möjligt att tillstyrka de förslag som kom från länsbänken.

Nu har tydligen Yngve Nyquist ångrat sig. Han tycker att han i fjol röstade för ett alltför snålt anslag och vänder sig med skärpa mot beslutet. Men då ber jag att få påpeka, herr talman, att det beslutet fattades av Yngve Nyquist själv, av hans partivänner och av oss andra. Att komma i efterhand och beskylla regeringen för ett beslut som Yngve Nyquist själv står bakom tycker jag faktiskt är ganska fegt.

Ett annat påstående som Yngve Nyquist framför är att Karin Ahrland skulle ha övat påtryckningar på Akademiska sjukhuset att dra ner en viss vård. Det är inte riktigt. Vad som har förevarit är att man från sjukhusets sida har sagt att man är bunden till händer och fötter. Man har – vilket är mycket vanligt i en budgetdialog – pekat på de bindningar som har förekommit och sagt: Vi kan inte dra ner på vår sjukvård. Då har statsrådet svarat: Det är klart att ni också har vissa typer av åtaganden som inte är bindningar. Ni har t. ex. en utomlänsvård som ges till patienter utanför sjukvårdsregionen, och det är så att säga en fri sektor, som ni själva kan bestämma över. Detta har bara varit ett naturligt inslag i den budgetdialog som alltid förekommer mellan regering och verk.

Jag har noterat att i den debatt som fördes i kammaren den 16 december inskräpte Göran Karlsson mycket kraftigt att regeringen hade ett ansvar att vaka över att Akademiska sjukhuset höll sig innanför sin budgetram. Problemet i fjol var ju att man inte lyckades hålla sig inom sin ram utan fick komma till regeringen flera gånger för att få påfyllning, vilket regeringen och riksdagen också medverkade till. Jag tror inte att många verk i fjol två gånger fick förhöjningar av sina anslag. Det var inte heller många verk som slapp den 2-procentiga nedskärning som drabbade alla statliga myndigheter. Men Akademiska sjukhuset fick två gånger höjda anslag och kom därigenom att undgå att drabbas av den 2-procentiga nedskärningen.

Anf. 177 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Vad jag försökte peka på i mitt första anförande var hur man från regeringshåll totalt hade nonchalerat de avtal som reglerar driften vid Akademiska sjukhuset. Det har inte Daniel Tarschys lyssnat på alls.

Jag vill gärna avsluta den här debatten med att påminna om att i den tidigare debatt som vi förde i sjukvårdsärenden karakteriserade Daniel Tarschys majoriteten som glada amatörer. Den majoriteten bestod ändå av en medicinare och ett antal riksdagsledamöter med flera tiotals års erfarenheter av landstingsarbete. Jag skall gärna kvittera den hurtiga betygsättningen med att konstatera, att Daniel Tarschys inlägg i den här debatten ger mig anledning att förmoda att hans kunskaper om och erfarenheter av landstings- och sjukvårdsarbete står i klar paritet med motsvarande hos det statsråd som handhar de här frågorna sedan ett år tillbaka.

Anf. 178 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp mer i den här debatten, men när jag har hört Daniel Tarschys senaste inlägg måste jag verkligen en gång till ta en replik.

Det är ju höjden av cynism som man får möta här. Det hade varit bra för både Daniel Tarschys och hans partivän sjukvårdsministern, om han hade låtit en glömskans slöja falla över de uttalanden som sjukvårdsministern gjorde i debatten om nedskärningarna vid Akademiska sjukhuset. Här står ju Daniel Tarschys själv och säger att nedskärningarna medförde att sjukhuset måste avvisa utomlänspatienterna; där kan man skära ner. Det betyder t. ex. att folk med allvarliga brännskador, som kan få vård kanske enbart på Akademiska sjukhuset där man har kompetensen, skall avvisas. Det finns också många andra viktiga specialiteter på detta sjukhus, dit man från alla håll i landet har remitterat patienter.

Nu återupprepar Daniel Tarschys sin partivän sjukvårdsministerns uttalanden, som var fantastiska att höra när de framfördes: Det här behöver ni inte ta någon hänsyn till! Avvisa bara de där patienterna och se till att nedskärningarna blir gjorda! Jag tror inte att någon – vare sig sjukvårdsministern eller någon i folkpartiet eller någon i socialdepartementet – förutsåg verkningarna när man lade fram det här förslaget, för då hade man säkert inte vågat göra det. Sedan hade man all möda i världen att slingra sig undan den opinionsstorm som uppstod när verkliga fakta framkom om effekten av de aktuella nedskärningarna.

Anf. 179 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Två gånger i föl medverkade regeringen till en höjning av anslagen till Akademiska sjukhuset. Därutöver gav man sjukhuset bemyndigande att i vissa avseenden överskrida det av riksdagen beslutade anslaget. Man kan verkligen inte påstå att regeringen har försummat att medverka till att undanröja de ekonomiska problem som Akademiska sjukhuset har haft.

Göran Karlsson stod för ett halvår sedan här i talarstolen och talade om för Oswald Söderqvist och övriga riksdagsmän på Uppsalabänken att en riksavvägning måste göras vid fördelningen av resurser till sjukvården. I riksdagen röstade sedan en stor majoritet, där socialdemokraterna ingick, för socialutskottets enhälliga förslag.

Yngve Nyquist må beskylla mig för att vara hur oerfaren som helst, men jag är ändå erfaren nog att kunna läsa riksdagsprotokoll. Efter att ha läst olika riksdagsprotokoll kan jag konstatera att Yngve Nyquist hela fjolåret röstade för precis de anslag regeringen föreslagit. Om han nu är indignerad över att dessa anslag är för små, kan han rannsaka sitt eget samvete.

Anf. 180 TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Handläggningen av vissa anslagsfrågor rörande Akademiska sjukhuset anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Vissa tjänstetillsättningsärenden.

Nr 146

Ondsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa anslags-
frågor rörande
Akademiska sjuk-
huset*

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa tjänsteställ-
sättningsärenden*

Anf. 181 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det ärende som närmast föranlett vår anmälan under ifrågakarande rubrik gäller ett tillsättningsärende. Åtskilliga gånger har sådana ärenden under tidigare år varit på tapeten i dechargedebarterna. Dock är detta ett i sammanhanget nytt ärende.

När man ser tillbaka på de oegentligheter som den här sökanden under ärens lopp varit utsatt för, blir man faktiskt något förvånad. Tidigare har det t. ex. förekommit att han, när han sökte en viss tjänst, spelades bort. Plötsligt föreskrevs andra kvalificeringsvillkor än de som enligt universitetsstadgan skall gälla för den aktuella typen av tjänst. Det har också förekommit att man har misstolkat innebörden av undervisningsbetyg. Man har nämligen blandat ihop ett äldre och ett yngre betygsättningsystem. Genom en avsiktlig sådan sammanblandning har man i detta ärende, där systemet tillämpades, lyckats spela bort sökanden. Man har också i olika sammanhang förklarat honom vara icke behörig. En utomstående som läser handlingarna i alla dessa ärenden noterar att det är något märkligt att den som kan vara behörig till en professur i Tyska förbundsrepubliken med nöd och näppe anses vara behörig till en tjänst som universitetsadjunkt i Sverige.

Den långa rad av egendomligheter som kan konstateras i de olika ärendena har nu krönts med ytterligare ett egendomligt fall. Det gäller tillsättningen av en docentur i Lund. Det ärendet har nr 826/81 och avgjordes i utbildningsdepartementet den 10 december i fjol.

Efter att ha tittat på det ärendet, kan man konstatera att nog borde statsrådet Wikström, som har fattat beslut i ärendet, och konstitutionsutskottet, som har haft att granska detsamma – något som tydligen har gått mycket summariskt till, att döma av granskningsbetänkandets fåtaliga rader – ha studsat till inför vissa omständigheter. Så har t. ex. denna sökande – licentiaten Helmers – förklarats icke behörig med den synnerligen märkliga och såvitt jag vet unika motiveringen att bara den som sätts i första förslagsrummet kan anses behörig. Det är ett mycket märkligt resonemang, eftersom behörigheten skall avgöras på basis av meriter. Man kan i och för sig vara behörig, även om man hamnar i andra, tredje eller fjärde förslagsrummet. Det kan finnas de som är mera meriterade, men för den skull kan man vara behörig till den typ av tjänst som det gäller.

Det förfarandet måste naturligtvis vara felaktigt, och visst borde statsrådet Wikström ha uppmärksammat detta och i handläggningen av ärendet ha undanröjt beslutet i åtminstone denna del.

Under denna tillsättningsprocedur har det dessutom kommit påståenden om Helmers från bl. a. en person som i Lund har deltagit i beredningen av ärendet. Dessa påståenden kan inte på något sätt verifieras av de handlingar som Helmers har lämnat in. Det har föranlett Helmers att gå till tingsrätten för att få detta fastställt. Tingsrätten har också fastställt att de uppgifter rörande Helmers som i detta fall cirkulerade var ägnade att utsätta honom för missaktning.

Statsrådet Wikström har sedan bl. a. konstaterat att tingsrätten inte dömdo någon till ansvar för denna handling. Detta anförs alltså som ett

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa tjänstetill-
sättningsärenden*

försvar för statsrådets beslut i ärendet. Det är dock att notera att statsrådet där åberopar en dom som inte har vunnit laga kraft, vilket måste vara formellt felaktigt.

Det finns således, herr talman, en serie egendomligheter i detta tillsättningsärende, liksom i ett flertal andra tillsättningsärenden där samme sökande har varit aktuell och där i stort sett samma personer har bedömt hans kvalifikationer. Rent statistiskt kan detta inte stämma i samtliga fall. När sådana här egendomligheter, oegentligheter och formella fel på detta sätt samlas i långa serier, antyder det mycket klart att det här verkar någon kraft som är obehörig, som inte har i ett rättssamhälle och en korrekt rättslig bedömning att göra.

Eftersom konstitutionsutskottet inte har intresserat sig för dessa egendomligheter eller inte brytt sig om att på något sätt uppmärksamma dem, återstår det ingen annat för vpk än att lägga fram ett särskilt yrkande. Under avsnittet 14 i yrkar vi alltså:

att utskottets anmälan såvitt avser prövningen av vissa tjänstetillsättningsärenden läggs till handlingarna med följande uttalande:

I ärende 826/81 den 10 december 1981 har utbildningsministern Jan-Erik Wikström fattat beslut. Därvid har han

1. åberopat en dom som inte vunnit laga kraft,

2. bl. a. grundat beslutet på en i underlaget befintlig handling, vilken enligt tingsrätten är ägnad att utsätta sökanden Helmers för missaktning,

3. godkänt, att tillsättningsförfarandet endast räknat sökande som behöriga, därest de satts i första förslagsrummet, samt

4. handlagt ärendet i strid med regeringsformen 11 kap. 2 och 3 §§.

Utskottet finner detta förfarande böra föranleda anmärkning.

Jag yrkar bifall till detta särskilda yrkande.

Anf. 182 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Tidigare delar av den följetong som Jörn Svensson nu har berört har vi diskuterat åtskilliga gånger i riksdagen. Jag skall inte upprepa det.

Vad det nu gäller är ett rätt vanligt tillsättningsärende. Några stycken söker en docenttjänst. En får tjänsten. De som inte får den besvärar sig hos regeringen. Regeringen avslår besvaren. Det är ingenting ovanligt, och det är ingenting som inte regeringen har full rätt att göra.

Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet har anfört.

Anf. 183 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Om jag inte kände Bertil Fiskesjö, skulle jag tro att han avsiktligt försökte att förolämpa mig. Jag står inte här och diskuterar huruvida den ene eller andre borde ha fått tjänsten. Vad jag diskuterar är de egendomligheter i handläggningen som har förekommit, t. ex. att man förklarar en sökande icke behörig därför att han inte har kommit i första förslagsrummet – det vet ju var och en som sysslar med sådana här saker att det är fullständigt absurt.

Om detta har statsrådet Wikström, när han har överprövat ärendet, inte haft ett ord att säga. Det är sådana egendomligheter som återkommer i fall efter fall när det gäller den här sökanden och som vi finner i detta aktuella fall från december i fjol; vilket är det som borde ha granskats.

Därför skall inte Bertil Fiskesjö komma här och säga till mig att det är inget ovanligt att en sökande förlorar i en konkurrens. Nej, det vet jag väl, men det är inte detta klagomålet gäller. Det är konstigheterna i samband med tillsättningsförfarandet det handlar om, men dem ger sig tydligen inte Bertil Fiskesjö in på att försöka vare sig granska eller förklara.

De är oförklarliga från rättslig synpunkt. De måste vara förklarliga ur helt andra, obehöriga synpunkter. Det är min slutsats.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 184 TREDJE VICE TALMANNEN:

Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i de reservationer som fogats till betänkandet samt i de under överläggningen framställda särskilda yrkandena. Därefter ställs proposition i ett sammanhang på övriga i betänkandet upptagna frågor.

Nåd i brottmål

Beslöts med 240 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 64 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Regeringens handläggning av tekofrågor med anledning av riksdagens beslut

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 2 av Hilding Johansson m. fl.

Ubåtsaffären

I kontrapositionsvoteringen avgavs 88 röster för att utskottets anmälan i denna del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 3 av Bertil Fiskesjö m. fl. 65 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 4 av Anders Björck m. fl. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 87 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 3 av Bertil Fiskesjö m. fl. 64 ledamöter avstod från att rösta.

Datasaab-Tercasaffären

I en förberedande votering avgavs 64 röster för att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 6 av Anders Björck m. fl. 17 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet. 223 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen avgavs 89 röster för att utskottets anmälan i denna del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 5 av Bertil Fiskesjö m. fl. 64 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 6 av Anders Björck m. fl. 151 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen beslöts med 134 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 89 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 5 av Bertil Fiskesjö m. fl. 81 ledamöter avstod från att rösta.

Kotmaleprojektet

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 7 av Hilding Johansson m. fl.

Regeringens beslut om kommundelningar

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 8 av Hilding Johansson m. fl.

Förvaltningsbyggnaden Bastionen

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 9 av Hilding Johansson m. fl.

Regeringens handläggning av ärende rörande Kockums Construction AB

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 10 av Hilding Johansson m. fl.

Handläggningen av länsläkarorganisationens avveckling

Beslöts med 216 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 88 röster avgavs för att

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Upphävande av
vissa äldre författ-
ningar*

utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 11 av Bertil Fiskesjö m. fl.

Tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor m. m.

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 12 av Hilding Johansson m. fl.

Handläggningen av vissa anslagsfrågor rörande Akademiska sjukhuset

Beslöts med 153 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 151 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 13 av Hilding Johansson m. fl.

Vissa tjänstetillsättningsärenden

Beslöts med 288 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde. 17 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i det av Jörn Svensson under överläggningen framställda yrkandet.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anförde.

15 §. Upphävande av vissa äldre författningar

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:27 om upphävande av vissa äldre författningar (prop. 1981/82:194).

Anf. 185 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Riksdag och regering brukar skyllas för att ägna sig åt lagstiftningsraseri. Därför tycker jag att det är värt att notera att vi också upphäver en väldig massa lagar och författningar.

Genom det här förslaget upphävs ett 50-tal äldre författningar. Dessutom aviseras det från regeringen att man avser att inom sitt eget kompetensområde upphäva ytterligare mellan 150 och 200 författningar. Totalt sedan 1976 har det med beslutet i dag upphävts minst 1 000 författningar, dvs. lagar och förordningar.

Jag tycker det är viktigt att vi som möter kritiken för lagstiftningsraseri är medvetna om att riksdag och regering också rensar undan en del bland de

lagar och förordningar som tidigare har antagits.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

17 § Kammaren åtskildes kl. 23.37.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 146

Onsdagen den
12 maj 1982

*Upphävande av
vissa äldre författningar*